

AMSTERDAM, HOEKER & ZONN.

NIEMAND HEEFT MIJ LIEF.

UIT HET ENGELSCH

VAN

Mevr. O. F. Walton,

SCHRIJFSTER VAN »DOTJE», »CHRISTOFFELS OUDE ORGEL», »ACHTER DE
SCHERMEN», »DE KLOK VAN HAAS WILJEMS» ENZ.

AMSTERDAM.

HÖVEKER & ZOON.

HOOFDSTUK I.

DE WONING VAN DE OUDE VROUW GROM.

De groote kerkklok in het meest bevolkte gedeelte van die volkrijke stad sloeg acht.

Het was een plechtige oude klok, die zeer langzaam en duidelijk sloeg, alsof zij dacht dat de menschen, die om de kerk woonden, niet in staat waren vlug te tellen, en alsof zij bang was dat zij zich vergissen zouden en de schuld aan de klok geven.

Een — twee — drie — vier — vijf — zes — zeven — acht!

De kinderen hoorden het, en zij lieten hunne moddertaartjes, die zij bezig waren in de goot te bakken, in den steek, om naar hunne verschillende woningen te loopen. De metselaars, die het oude kerkportaal herstelden, hoorden het; zij wierpen hunne troffels neer en haastten zich om te gaan ontbijten. De melkboer, die langs de straat reed, hoorde het; hij sloeg zijn paard en reed sneller om zijne klanten in tijds te bedienen. De loopjongen, die op den hoek van de straat aan het knikkeren was, hoorde het; en hij snelde terug naar den winkel. Al de vrouwen en zusters en moeders, in al de straten en stegen en hofjes bij de oude kerk, hoorden het; en zij vulden de trekpotten en maakten de boterhammen en zetten de stoelen gereed voor de echtgenooten en vaders en zoons, die zouden komen ontbijten.

Vrouw Grom hoorde het, terwijl zij de asch uit haar kleinen haard veegde.

»Een — twee — drie — vier — vijf — zes — zeven — acht!» telde vrouw Grom, en toen ging zij voort met haar werk, zonder er zich verder aan te storen. Het was voor haar niet noodig zich te haasten, of wat sneller te vegen. Niemand kwam toch ontbijten; zij had geen echtgenoot, geen broeder, geen zoon om voor te zorgen. Vrouw Grom woonde alleen, en zij vond het prettig om alleen te wonen; zij was er bepaald trotsch op te zeggen, dat zij niemand liefhad en dat niemand haar liefhad. De bureu kwamen de oude vrouw nooit bezoeken; als zij gekomen waren, dan zou zij de deur niet geopend hebben, en zij ging ook nooit de bureu bezoeken. »Zij waren een luie, babbelachtige troep,» zeide zij.

Vrouw Grom was een magere, beenachtige oude vrouw, met een hard en stuursch gezicht. Zelfs de kinderen liepen van haar weg, als zij door het hofje ging, want zij glimlachte nooit tegen hen, of sprak hen niet aan, maar stapte voort met een vasten tred en met de lippen stijf op elkander gedrukt, alsof zij besloten was om de Ismael van het hofje te zijn: »hare hand tegen allen en de hand van allen tegen haar.»

Het was een lang, verward hofje, wat misschien de reden was waarom het Klimop-hofje werd genoemd; want anders had het in geen enkel opzicht overeenkomst met klimop; er was niets groens, of schoons, of liefelijks in. Het eerste gedeelte van het hofje bestond uit een dubbele rij huizen, maar aan het eind daarvan was een smalle doorgang, die langs twee zijden van het kerkhof van de oude stadskerk liep, en hier waren de huizen slechts aan éene zijde en hadden het uitzicht op de hooge vuile muren van het kerkhof. Het huis van de oude vrouw Grom was het laatste; zij had er zoo lang gewoond, dat ieder ander huis al van bewoners gewisseld had, sinds zij er kwam. Zij had slechts de bovenkamer gehuurd, en het was noch een groote noch een vroolijke woning. Toch bleef zij er jaar in jaar uit, en het zou haar hart gebroken hebben, als zij er uit had moeten gaan. De muren en zoldering waren nooit gewit sinds zij er

in kwam, en waren bijna zoo zwart als de binnenzijde van den schoorsteen; haar oude ledekant was behangen met een verschoten gordijn, dat nog vuiler en havelooper was dan de muren. Als het u mogelijk was geweest door het stof en het vuil en de spinnewebben, die de vensterruiten bedekten, heen te zien, dan zoudt gij niets aanschouwd hebben dan den kalen, zwarten, somberen muur aan den overkant, en de toppen van twee of drie roetachtige grafsteenen, die langer waren dan de overigen en die over den muur naar de bewoners van het Klimop-hofje schenen te gluren. Het was een akelig uitzicht, en wellicht dacht vrouw Grom er ook zoo over, want zij trachtte nooit de vensters schoon te maken, maar liet de stof er verdikken, de spinnen hare webben maken en de doode vliegen in zwarte en afzichtelijke hoopjes in den hoek van elke ruit liggen.

Niemand in het hofje wist iets van de vreemde en onaangename oude vrouw. Niemand herinnerde zich haar komen in het hofje, geen mensch wist wanneer zij was gekomen, waarom zij kwam, of vanwaar zij was. Zij wisten niet eens haar naam. De kinderen, die in hare buurt woonden, hadden haar den naam van »oude vrouw Grom» gegeven, omdat zij altijd met zulk een sombere, onaangename stem sprak. Maar de kinderen, die haar dien naam hadden gegeven, waren geen kinderen meer. Zij hadden allen het Klimop-hofje verlaten; sommigen van hen waren getrouwd en anderen dood. Toch, ofschoon zij weggegaan waren, was de naam van »oude vrouw Grom» tot het volgende geslacht overgegaan, en de kinderen, die in het hofje woonden ten tijde dat deze geschiedenis begint, liepen nog altijd weg, uitroepende: »oude Grompot! oude Grompot!» wanneer de oude vrouw voor den dag kwam.

Het leven van de arme vrouw Grom was zeer vreugdeloos geweest! Zij was in een werkhuis geboren, en haar moeder stierf toen zij slechts twee dagen oud was. Zij herinnerde zich zeer weinig van hare jeugd, behalve dit eene, dat niemand wat om haar gaf. En toen zij een kind was, bedroefde dit haar dikwijls. Andere kinderen hadden moeders, andere kin-

deren hadden een tehuis, maar zij had geene betrekkingen in de wereld en haar eenig tehuis was het werkhuis.

Er was één avond, toen zij zoowat negen jaar oud was, dien vrouw Grom nooit vergeten had. Zij was door de huismoeder om eene boodschap uitgezonden, en kwam teruggaande door een nauwe straat, waar enkel arbeiderswoningen stonden. Het was zeven uur, en zij zag het vroolijke haardvuur in menig gelukkig gezin, waar zij voorbijging. Het was de avond vóór Kerstmis, en er was rondom het vuur in bijna elk huis een vroolijk familiegroepje vergaderd. Een vreemd, smachtend gevoel kwam in het hart van het kind, toen zij naar hen keek. O, als een van die vriendelijke kleine huizen haar tehuis eens was geweest!

Maar het laatste huis in de straat herinnerde zij zich het best van allen. Daar was eene slaapkamer gelijkvloers, en op de tafel stond een blaker. Het kind gluurde naar binnen, en zag vier kleine bedjes, en in de bedjes vier kleine kinderen met mooi haar. En er was eene moeder met mooi haar, die langs de bedjes liep, terwijl zij de kleine kussens opschudde, de kinderen toedekte en de kleine blozende wangen kustte. Toen nam zij den blaker op en ging weg, maar de kinderen riepen haar telkens terug, om nog meer kusjes.

Het arme meisje daar buiten, dat niemand had om haar lief te hebben, ging weg met tranen in de oogen. Zij kon zich niet herinneren dat iemand haar ooit gekust had; zij zou wel eens willen weten of hare moeder haar gekust had, voordat zij stierf. Hare moeder had mooi haar gehad, en was zeer schoon geweest, zooals de meid uit het werkhuis haar verteld had. Zij zou wel eens willen weten of hare moeder, als zij was blijven leven, haar ook toegedekt en gekust zou hebben, als zij naar bed ging.

De arme vrouw Grom had dien avond nooit vergeten; maar toen de jaren voorbijgingen en zij ouder werd, werd zij steeds bitterder. Niemand had haar ooit bemind, en daarom besloot zij om nooit iemand lief te hebben. Zij kon het best stellen zonder hunne liefde, zeide zij tot zichzelf. Niemand was ooit vriendelijk voor haar geweest, en dus nam zij zich voor

om jegens niemand vriendelijk te zijn. De geheele wereld was tegen haar, en zij was tegen de geheele wereld.

Toch kwam dat vroegere, smachtende gevoel, dat zoo lang geleden op dien avond vóór Kerstmis in haar hart gekomen was, ondanks haarzelve, telkens weder bij haar op.

Onbemind en zonder liefde, waren er toch tijden dat zij er naar verlangde èn bemind te worden èn lief te hebben.

HOOFDSTUK II.

DE EERSTE SCHAKEL.

De oude vrouw Grom was op dien kouden morgen bezig haar kachel uit te vegen, toen de plechtige oude kerkklok acht uur sloeg. Zij had juist de asch er uitgehaald, en zocht in een donker vuil kastje naar eenige houtjes, om het vuur aan te maken, toen zij een stap hoorde op de trap, die naar hare kamer voerde.

Het was geen harde stap, en het was geen luide stap, en het was geen vlugge stap. Integendeel was het een zeer lichte, een zeer zachte en zeer langzame stap. En toch was het voor vrouw Grom zoo iets ongewoons, om het minste geluid op haar trap te hooren, dat zij even ophield met werken en luisterde.

Het kon geen kind zijn, dacht zij; zou het soms een hond, of een rat, of een vogel kunnen zijn?

Nieuwsgierigheid deed haar de deur openen en naar buiten zien. Daar, dicht bij haar en haar smeekend aanziende, was een bezoeker, die wenschte ingelaten te worden. Het was een klein, zwart, halfdood katje.

Nu had vrouw Grom den grootsten afkeer van katten. Haar buurman, de oude man, die in de benedenkamer woonde, had een groote kat met een langen, ruigen staart, die ge-

woonlijk op zijn rug zat als hij aan het werk was, en hem volgde als een hond. Vrouw Grom had den grootsten afkeer van deze kat en van Joels liefde voor haar. Zij schold op de kat en schold op haar meester, als zij zijn kamer voorbijging, en mompelde in zichzelf: »Sommige menschen zijn krankzinnig en moesten in een gesticht geplaatst worden, en niet onder fatsoenlijke menschen in een fatsoenlijk hofje wonen.»

De kat van den ouden Joel was een wild, wreed schepsel. Niemand dan hijzelf durfde haar aanraken. De kinderen waagden het nooit aan haren staart te trekken, of haar door het hofje te jagen, zooals zij met al de ellendige katten deden, die het ongeluk hadden daar te leven; en niet een van de bureu, mannen of vrouwen, zou het zelfs gewaagd hebben haar te streelen.

Toch was de kat voor den ouden Joel altijd zachtaardig en gehoorzaam. Op een woord van hem liep zij naar den zolder, of sprong van den grond op zijn schouder, of rende op een dolle wijze uit het venster, eerst over den muur van het kerkhof en dan weder over het dak van haars meesters huis. Joel hield erg veel van deze kat; zij was gedurende vele jaren zijne gezellin geweest en hare kunsten en streken waren de trots van den ouden man.

Maar terwijl zij den ouden man vermaakte, wekte zij de verontwaardiging van vrouw Grom op. »Dwaze oude jongen!» mompelde zij in zichzelf, als zij de kat beneden door de kamer hoorde loopen. »Onnoozele oude kwast, om zijn tijd te verkwisten aan dat leelijke beest! Zij was blij dat God haar geen man had gemaakt. Vrouwen hadden in hare pinken meer verstand dan mannen in hun geheele lichaam. Een kat liefhebben! Zijn tijd verbeuzelen aan een kat! Een kat streelen en kussen! Het was wel vreemd dat de oude Joel daar mocht blijven wonen. De politie mocht er wel eerder op gelet hebben!»

Zóo hare gevoelens zijnde, was het niet te verwachten dat vrouw Grom haar bezoeker met open armen zou ontvangen. Haar groote wensch was er zoo spoedig mogelijk van bevrijd te worden. Zij gaf het dier daarom eene duw en sloeg er

met haren doek naar; maar het katje kroop een eindje van de deur af, en ging weder liggen. Het scheen zeer zwak en uitgeput, alsof het al zijne kracht gebruikt had om de trap op te klimmen.

Vrouw Grom sloot hare deur, en ging naar haar vuur terug, hopende dat het katje spoedig weg zou gaan; maar als zij even ophield met werken, hoorde zij buiten hetzelfde klagenlijk geluid.

»Miauw, miauw, miauw, miauw,» schreeuwde het katje telkens weer.

En zoo ging het voort, lang nadat het vuur aangemaakt was, de ketel met water kookte en de oude vrouw thee voor zich gezet had.

»Miauw, miauw, miauw, miauw,» maar de geluiden werden steeds zachter, en eindelijk hielden zij geheel op.

»Dat lastige kleine ding is weggegaan of dood,» zeide vrouw Grom tot zichzelf.

Maar hoe zou het toch zijn? Was het weggegaan? Zij had niets van den stap gehoord in 't naar beneden gaan, zooals zij wel gemerkt had toen het naar boven kwam. Of lag het soms stijf en dood bij haar deur?

Vrouw Grom had weinig om over te denken, en ofschoon zij trachtte het katje geheel te vergeten, was zij ondanks zichzelf toch nieuwsgierig wat er van geworden zou zijn. Eindelijk besloot zij even buiten de deur te kijken of het er was of niet; zij kon de deur weer dicht doen, als het nog leefde en trachtte in de kamer te komen.

Zoo keek zij naar buiten, en het katje was er nog en niet dood. Het was blijkbaar zeer ziek, zóo ziek en zwak dat het niet eens beproefde om naar de deur te kruipen; maar het keek naar het vuur, in vrouw Groms haard, dat zoo vroolijk brandde, en het zag de oude vrouw aan alsof het vroeg binnen gelaten te worden.

Het was een vreemd ding, maar op het oogenblik toen vrouw Grom het katje naar het vuur zag kijken, gingen hare gedachten terug naar dien kouden avond vóór Kerstmis, bijna zestig jaren geleden, toen zij in die kleine achterstraat naar

de vroolijke vuurtjes had gekeken. Het kon de herinnering aan dien avond geweest zijn, of het klagelijk geschreeuw van het katje, dat weer begon toen de deur openging, of de herinnering en het geschreeuw beiden, die het zachte deel van vrouw Groms harde hart roerden. Hoe het ook zij, de oude vrouw, die juist het katje nog een duw wilde geven, veranderde van gedachte, bukte en nam het in hare armen, even zacht alsof zij Joel zelf geweest was, en droeg het in hare kamer.

Het katje was schandelijk mishandeld; een ondeugende jongen had het met steenen gegooid, waardoor een poot gebroken, en op zijn kop een groote wond gemaakt was. Vrouw Grom verbond de poot, bette de wonden, gaf het diertje melk uit haar eigen schoteltje, en liet het op haren schoot liggen.

Het katje scheen dankbaar en op zijn gemak en spon van genoegen. En het is vreemd om te zeggen, in den loop van den dag begon de oude vrouw, die nooit iemand bemind had, het katje lief te krijgen; en, wat niet vreemd was, want het was het natuurlijk gevolg, het katje begon haar lief te hebben.

Het hart van de oude vrouw Grom, dat tevoren gesloten en gegrendeld was geweest voor alles, was eensklaps geopend, om dit arme schepsel in te laten, en toen het eenmaal binnen was, gaf zij het al den schat harer liefde, die gedurende die lange jaren van liefdeloosheid in haar hart verborgen en begraven was geweest.

Het scheen wel zeer vreemd en zeer droevig, dat de rijkdom van liefde, dien God haar had gegeven, dat vermogen om lief te hebben, dat Hij aan ieder mensch schenkt, aan een katje werd verkwist! Het was zeker zeer betreurenswaard, dat de liefde, die menigeen rondom haar gelukkig zou gemaakt hebben, dat de liefde, die de arme vermoede moeders in het hofje geholpen, de zieke kinderen zou opgepast hebben, en waardoor zij hen, die nog hulpbehoevender waren dan zij, had kunnen opvroolijken, opgezameld was, om eindelijk geschonken te worden aan een klein katje, dat met veel minder overvloedig tevreden zou geweest zijn.

Maar toch was dit het begin van betere dagen voor vrouw Grom. Zij begon lief te hebben, dat was iets, zij leerde het genot kennen van bemind te worden, dat was nog meer.

En gaat het niet dikwijls zoo, dat iets zeer gerings, iets, dat nog onbeduidender en nutteloozer is dan een katje, de eerste schakel is van een keten, die tot zeer belangrijke dingen leidt?

Eén was er, die de oude vrouw dien dag, toen zij de deur opende voor het verloren katje, gadesloeg, Eén, die ook buiten haar deur stond, verlangende om binnengelaten te worden, opdat Hij haar den rijkdom van zijne liefde kon schenken en haar hart wederkeurig winnen.

Maar vrouw Grom kende Hem niet, den levenden, liefdevollen Heer; zij wist niets van zijne liefde. Nu was Hij bezig in haar hart een ernstig verlangen naar liefde te wekken, opdat zij bereid zou zijn de blijde tijding van zijn groote liefde te ontvangen, wanneer zijn tijd zou gekomen zijn.

HOOFDSTUK III.

EEN VERLIES.

Het was iets geheel nieuws voor vrouw Grom, iemand te hebben om voor te zorgen. Zij was zoo lang gewoon geweest bij het opstaan 's morgens geen andere gedachte te hebben dan: »wat zal ik eten?» of »wat zal ik drinken?» of »hoe zal ik mij kleeden?» dat het een aardige en prettige afwisseling voor haar was, zelfs maar een katje te hebben om voor te zorgen. Toen de eene dag na den anderen voorbijging en het katje haar begon te kennen en te volgen, kreeg vrouw Grom het meer en meer lief.

Den eersten dag, dat het haar in het hofje volgde, bracht het een geheele opschudding onder de bureu teweeg. Een

jongen, niet wetende dat het aan de oude vrouw behoorde, en denkende dat het een vreemde kat was, die over den muur van het kerkhof was geklommen, trok het bij den staart, toen vrouw Grom zich eensklaps omkeerde en hem een slag gaf, die hem schreeuwende uit het hofje deed vluchten. Toen kwamen al de bureu naar buiten, om te zien wat er gebeurde, en stonden stil van verbazing, toen zij vrouw Grom het katje zagen streelen en liefkozen, terwijl zij met toorn den jongen nakeek.

»Wat is er met de oude vrouw gebeurd?» zeide de een tot den ander. »Wie zou dat ooit gedacht hebben?»

Maar oude Joel was zeer verontwaardigd, even erg als zij ooit over hem was geweest.

»Zulk een schepsel!» zeide hij. »Een arm, ellendig, mager, halfdood katje! Als het eene kat was geweest zooals de mijne» — en hij keek naar Tijger, die op zijn schouder zat — »dan zou niemand er iets van zeggen. Maar een zwart — en — wit katje! Foei!»

Maar vrouw Grom lette niet op hem. Het was haar genoeg dat zij iemand gevonden had om lief te hebben. Zij maakte een zacht bedje voor het katje, zij gaf het het beste te eten, dat zij in huis had, zij kocht een eindje blauw lint, dat zij om zijn hals bond; en zij sprak het aan, en streefde en liefkoosde het van 's morgens tot 's avonds.

Langzamerhand groeide van het katje eene kat, en zij werd zacht en glad en weldoorvoed; in ieder opzicht een groot contrast met wat het geweest was, toen het bedelde om binnengelaten te worden, op dien kouden wintermorgen toen de groote kerkklok acht uur sloeg. En terwijl het katje eene kat werd, nam vrouw Groms liefde voor haar steeds toe. De kat werd de eenige gedachte van haar leven; en doordat zij alleen woonde en zoo weinig sprak tot hen, die in hare buurt waren, bracht zij al haar tijd door met tot de kat te spreken, en na eenigen tijd begon zij zich te verbeelden dat de kat tot haar sprak. En als zij naar den winkel aan het eind van het hofje ging, om thee en suiker te halen, dan kon zij zoo op haar vreemde manier in zichzelf herhalen, alles wat

de kat tot haar gezegd had, toen zij op haar schoot lag. Zij vertelde haar hoe goed zij het had, hoe lief zij haar had en hoe gelukkig zij was dat zij was binnengelaten. Dat zeide de oude vrouw, en zij geloofde het vast. De buren lachten dikwijls om haar, en hadden er veel pret over dat eene kat sprak; en oude Joel zeide, dat het duidelijk bewees dat zij gek was en in een gesticht moest geplaatst worden; toch hield vrouw Grom hare bewering vol, ondanks alles wat tot haar gezegd werd.

Maar op een morgen, toen de oude vrouw naar het werkhuis was geweest, om haar bedeeling te halen, wachtte haar bij het tehuiskomen een groot verdriet.

De kat was verdwenen. Zij had haar slapende op den stoel bij het vuur achtergelaten, en de deur gesloten. De deur was nog gesloten, toen zij terugkwam, maar de kat was weg. Zij riep haar met al de namen, die zij haar gegeven had; zij zocht haar onder haar bed in het donkere kastje naast den haard en in ieder hoekje van hare kamer, maar de kat was nergens te vinden.

Toen dacht zij aan het venster. Ja, het was open! De kat moest op den kerkhofmuur gesprongen zijn en toen naar beneden in het hofje. Met groote haast en bevende stappen ging de oude vrouw uit, steeds de kat roepende.

Oude Joel kwam buiten zijne deur en lachte; de buren stonden voor hunne deur en lachten; niemand had de kat gezien, niemand had haar gehoord, niemand wist er iets van.

Nadat zij het hofje van het eene eind tot het andere doorzocht had, opende vrouw Grom het ijzeren hek van het kerkhof en zocht tusschen de graven. Soms struikelende over een ouden steen, dan eens rustende op een afgesleten monument, dan weer roepende, tusschenbeide zoekende, maar nooit vindende, bracht de oude vrouw zoo het grootste deel van den dag door. Vervolgens liep zij de straat af, iederen voorbijganger aansprekende; zij doorzocht ieder hofje, terwijl zij de kat bij elk hoekje riep. Nog altijd vond zij haar niet, er kwam geen antwoord op haar geroep.

De avond viel, en nog dwaalde vrouw Grom rond. Zij kon

niet verdragen dat haar lieveling buitengesloten zou zijn; zij kon niet aan de leege, eenzame kamer denken. Zoo liep zij een groot deel van den nacht rond en hare bureu hoorden, als zij wakker werden, telkens haar geroep om de kat, terwijl zij het hofje op en neer liep.

Den volgenden dag zocht zij nog, en den daaropvolgenden weer; inderdaad was haar geheele leven in dien tijd een onophoudelijk zoeken, en als zij in hare kamer kwam om te eten of te slapen, was het slechts om nieuwe plannen tot opsporing van de kat te maken.

Maar al deze plannen waren vruchteloos, de kat keerde niet tot hare vriendin terug. Of zij verdwaald was of gestolen, of dat de kat trouweloos was geworden en haar verlaten had, of misschien de bureu verraderlijk waren geweest en de kat van kant hadden gemaakt, kon vrouw Grom nooit te weten komen. Maar wat ook de oorzaak van haar verlies was geweest, het verlies bleef toch hetzelfde. De kat was weg, en kwam nooit terug. In de kleine, vuile kamer was het even eenzaam en stil als vroeger, en weder had vrouw Grom voor niemand anders te zorgen dan voor zichzelfe.

Maar de oude vrouw was veranderd; het eenzame zelfzuchtige leven, dat zij leidde, voldeed haar niet langer. Zij wist nu wat het was, lief te hebben, al had zij maar eene kat bemind, zij had nu ondervonden wat het was, liefde te genieten, al was het maar van eene kat. En het vroegere, smachtende verlangen naar liefde, dat zij als kind had gevoeld, kwam weder in veel sterker mate bij haar op.

Toen er weken voorbijgingen, en zij begon te wanhopen ooit hare kat weder te vinden, zag zij bijna onstuimig uit naar iets of iemand, om liefde aan te bewijzen. Zij trachtte vriendschap te sluiten met de kinderen van het hofje, maar die waren hun geheele leven zoo bang voor haar geweest, dat zij wegliepen als de oude vrouw hen riep, en zich verscholen als zij haar buiten zagen komen.

Dan ging zij de straat eens op en neer loopen, naar andere kinderen uitzierende, om hen in 't voorbijgaan te kussen. Soms bukte zij om een lief kindje in een wagentje te kussen,

welks kindermeid dan verontwaardigd naar de vuile oude vrouw keek, de kleertjes van het kind uitschudde, het hoedje recht zette en zoo gauw mogelijk van haar wegging. Dan kuste zij weer eens het voorhoofd van een klein meisje, dat naar school ging en dat haar niet verontwaardigd aankeek, maar nieuwsgierig om te weten wie zij was en vanwaar zij kwam. Ook hield zij wel eens een troepje kinderen staande, die met hunne tante, of moeder wandelden, en aan wie vrouw Grom vroeg waar zij woonden, maar van welken zij doorgaans geen antwoord ontving.

Hoe meer de tijd voorbijging, hoe grooter haar verlangen werd om liefde te ondervinden; het verstand van de oude vrouw, dat nooit groot was geweest, werd er door beneveld; en het was een droevig gezicht, haar door het hofje te zien loopen, terwijl zij steeds in zichzelf mompelde: »Niemand heeft mij lief, niemand, niemand heeft mij lief, niemand!»

HOOFDSTUK IV.

DE TWEDE SCHAKEL.

Altijd en altijd weder totdat het de bureu verveelde haar te hooren; altijd en altijd weder totdat zij hoofdpijn kreeg door het geluid van haar eigen stem; altijd en altijd weder van het eene uur op het andere, herhaalde vrouw Grom dezelfde woorden: »Niemand heeft mij lief, niemand! niemand heeft mij lief, niemand!»

Maar eindelijk kwam er op zekeren dag verandering. Zij leuude tegen den kerkhofmuur, terwijl zij de bureu gadesloeg, die hunne emmers uit de pomp midden in het hofje vulden. Zij dacht over haar kat, in zichzelf mompelende en nauwelijks hoorende wat zij zeiden, toen zij eensklaps naar hun gesprek begon te luisteren.

»Er is niets aan te doen,» zeide eene vrouw, »zij moet dadelijk naar het werkhuis. Juffrouw Perkins heeft al om den gerechtsdienaer gezonden.»

»Arm meisje, het is toch jammer!» zeide eene andere. »Zij is zulk een lief klein ding, ik zag haar nu juist in de deur staan. Ik zou haar zeker gehouden hebben, als mijn Rob maar had gewild; maar mijn Rob was er tegen, en wilde er niets van hooren. Hij zeide dat wij er al genoeg hebben!»

»En dat hebt gij ook, juffrouw Wilkins,» zeide een oude vrouw, die met haar kruik stond te wachten. »Wel, gij hebt er al zes, niet waar? En er komt nooit iets goeds van, als men andermans kinderen weldoet, niemand dankt er je voor!»

»Wat is er?» vroeg een andere vrouw, die juist gekomen was.

»Wel, zooeven is eene vrouw gestorven in het logement van juffrouw Perkins, daar aan den overkant; zij ging er gisteren avond heen, en was zeer ziek toen zij aankwam. Men bracht haar dadelijk naar bed en haalde een dokter, maar zij stierf in den nacht, en nu is er een klein meisje achtergebleven. Juffrouw Perkins heeft juist naar het werkhuis gezonden, om naar het kind te komen zien.»

»Is het een zuigeling?» vroeg de nieuw aangekomene.

»Nee, het is een klein meisje, zoowat zoo groot als onze Kaatje, vijf jaar, meen ik dat juffrouw Perkins zeide; en zij ziet er zoo zindelijk uit en heeft zulke nette kleertjes aan!»

»Wie zijn zij?» vroeg de vrouw.

»Juffrouw Perkins weet het niet; zij behooren volstrekt niet tot deze wijk. Zooals ik begrepen heb was zij doortrekkende naar haar eigen kerspel, en nu denk ik dat men het kind daarheen zal zenden.»

»Arm meisje!» zeide de vrouw. »Ik moet eens naar haar gaan zien;» en zij liep spoedig uit het hofje naar den overkant van de straat, waar het logement van juffrouw Perkins stond.

Vrouw Grom richtte zich op en kwam dicht bij de pomp, waar de andere vrouwen er nog over stonden te praten.

»Zouden zij haar aan mij willen geven?» vroeg de oude vrouw, terwijl zij naar voren kwam en plotseling een der vrouwen bij den arm greep.

»Wie is dat?» zeide de vrouw opschrikkende en zich omkeerende, want zij had haar niet zien komen. »Wel, het is vrouw Grom! wat wil zij?»

»Of zij het meisje aan mij zouden willen geven?» herhaalde de oude vrouw.

»Neen, ik zou het niet denken,» zeiden de vrouwen als in koor. »Wat zoudt gij met een meisje doen? Gij zoudt er niet goed op kunnen passen!»

»Zij zorgde in ieder geval goed voor haar kat,» zeide een man, die in zijn deur eene pijp stond te rooken.

»Wel zeker, dat deed zij!» zeide eene der vrouwen. »Maar hoe zou zij haar kunnen onderhouden? Zij kan toch van haar bedeeling geen kind onderhouden.»

»Ik zou voor haar werken,» sprak de oude vrouw, haar magere beenderige handen opheffende. »Ik zou voor haar willen werken zoolang ik maar kon. O, laat mij haar hebben, laat mij haar hebben! Ik zal altijd goed voor het meisje zijn. Niemand heeft mij lief, niemand!»

»Zij is half gek,» zeide een van de burenen. »Ik zou denken dat men haar geen kind moest toevertrouwen.»

»Zij had verstand genoeg om voor een kat te zorgen,» zeide de man met de pijp. »Laat haar het maar beproeven.»

»Wel, ik zal naar juffrouw Perkins gaan om er over te spreken,» zeide de vrouw, die het hoogste woord gevoerd had.

Vrouw Grom stond aan den ingang van het hofje, en keek in spanning naar het huis van juffrouw Perkins. Het was een hoog huis met vele kamers, en het zag er zoo mogelijk nog ellendiger en vuiler uit dan de rij havelooze, vuile huizen, waartusschen het stond. In een van de bovenkamers was het vuile gordijn neergelaten, en vrouw Grom verbeeldde zich dat de moeder van het kind daar lag; zij zou wel eens willen weten hoe zij er uitzag, en of zij op haar eigen moeder geleek, toen die dood lag in eene kamer van het gasthuis. Het arme kind was, dacht zij, evenals zijzelve moederloos

achtergelaten; maar als zij het haar maar wilden geven, dan zou zij nooit meer zeggen, zooals zij zoo menigmaal gedaan had: »niemand heeft mij lief, niemand!» Zij zou het lief hebben, ja, alsof het haar eigen kind was, dat zou zij! O hoe innig zou zij het liefhebben!

Het duurde lang voordat de buurvrouw weer verscheen, en toen vroeg zij vrouw Grom om binnen te komen.

»Aan haar!» zeide de waardin minachtend, toen zij haar zag.

»Laat dat arme oude schepsel het beproeven!» zeide de vrouw van het Klimop-hofje. »Wij kunnen het meisje naar het werkhuis zenden, als zij er niet goed voor zorgt; en wij zullen allen een oog op het kind houden, en zorgen dat haar niets kwaads overkomt.»

»Nu, ga dan uw gang maar,» zeide juffrouw Perkins; »het kan mij niet schelen. Maar het is beter dat gij haar medeneemt voordat de gerechtsdienaar komt. Het is niet te verwachten dat hij die onnoozele oude ziel zou toelaten het kind mee te nemen. Ik behoef hem niet te zeggen, dat er een kind is, als gij maar weg zijt.»

»Waar is zij?» vroeg de vrouw.

»Zij is in de keuken aan 't spelen, met mijne Sara Jeanne en Anna Marie; zij weet niet dat haar moeder dood is. Ik zeide haar dat zij ziek was en rust behoefde, en zond haar naar beneden.»

»Ik zal haar gaan halen,» zeide de vrouw, en kwam spoedig terug met een mager kindje aan de hand, met zacht donkerbruin haar en groote donkerbruine oogen, zeer lief, zooals de burens gezegd hadden, maar zeer mager en bleek, zoo mager en bleek, dat de vrouw, toen zij haar binnenbracht, tranen in de oogen kreeg, en juffrouw Perkins influisterde, dat het niet voor lang zou zijn; het meisje zou hare moeder spoedig volgen.»

»Ik zal altijd goed voor haar zorgen,» zeide vrouw Grom, toen zij haar bij de hand nam. »Wees maar niet bang voor mij, ik zal altijd goed voor haar zijn.»

Het Klimop-hofje liep uit om het kind te zien, toen vrouw Grom met haar er door wandelde. Sommigen zeiden dat

het schande was, om het kind naar zulk eene plaats te laten gaan; het werkhuis zou veel beter voor haar geweest zijn. Anderen, en daaronder was de man met de pijp, zeiden dat de oude vrouw er door tot rust zou komen, en dat het haar uit een gesticht zou houden. Oude Joel, die met Tijger op zijn schouder stond, vond het een grapje, en lachte zoo luid toen vrouw Grom voorbijging, dat de man met de pijp naar hem toe kwam, hem verzocht stil te zijn, en op zijn eigen zaken te letten.

De oude vrouw liep voort, en lette noch op de aanmerkingen van de buren, noch op het gelaat van den ouden Joel. Zij had een gevoel alsof het een droom was. Nu had zij eindelijk iemand gevonden om lief te hebben; nu zou zij eindelijk gelukkig zijn. Niemand zou haar deze lieveling ontrooven, niets zou hen ooit scheiden. Het kind zou haar liefhebben en zou tot haar vreugde en troost opgroeien, en zij zouden samen zoo gelukkig zijn. Vrouw Grom zag de geheele toekomst voor zich als een liefelijke en schoone schilderij, toen zij de deur voor het kind opende.

En Een, die nog buiten haar deur stond, de levende, liefdevolle Heer, van wien de oude vrouw nog zoo weinig wist, en om wien zij nog minder gaf, voegde een tweeden schakel bij de keten, die haar tot Hemzelve zou leiden.

Wanneer zou de keten voltooid zijn? Er moesten nog meer schakels volgen, treurige schakels voor de oude vrouw Grom, eer de laatste schakel kwam, die haar tot den Heer zelve leiden zou.

HOOFDSTUK V.

DE WITTE LELIE.

Vrouw Grom zette het kleine meisje op een stoel bij het

vuur, en stond met zulk een lieven, vriendelijken, moederlijken glimlach naar haar te kijken, dat de burens de oude vrouw, als zij haar gezien hadden, nauwelijks zouden herkend hebben.

»Hoe heet je, kleine lieveling?» vroeg vrouw Grom vriendelijk.

»Lily! Moeder noemt mij Lily. Waar is moeder? Ik wou naar moeder.»

»Dat is een lieve naam!» zeide de oude vrouw. »Ik hoorde nooit zulk een mooien naam.»

»Moeder bracht eens een ruiker lelietjes voor mij mede,» zeide het kind, »en zij zeide dat hare gezichtjes zoo wit als het mijne waren.»

»Zij konden niet veel witter zijn, arm schaap,» zeide de oude vrouw; en zij wilde het kind op haar schoot nemen, toen het haar plotseling trof, hoe vuil zij was vergeleken bij het kind. Op het heldere gelaat van het kind was geen stipje vuil, en haar geverwde jurk, ofschoon verschoten en gelapt, was zindelijk en netjes; haar schortje was zoo helder als de wasch het maken kon, en haar zacht bruin haar was blijkbare goed geborsteld. Zij scheen zulk een lief, klein ding, zooals zij daar op den stoel bij het vuur zat. Vrouw Grom had nooit tevoren geweten hoe vuil en haveloos zij was; zij vond het niet prettig, het kind met die vuile handen aan te raken, of het op haar schoot te nemen, terwijl zij zulk een vuil, versleten schort voorhad.

De kamer scheen ook veel te ellendig en te vuil voor zulk een kind om in te wonen. Het was vrouw Grom tevoren nooit opgevallen, dat er iets aan haperde. Nu voelde zij, dat zij allereerst de kamer beter in orde moest maken voor het kind, en zichzelf knapper en zindelijkker, om het op te passen en te verzorgen.

»Waar is moeder?» vroeg het kind schreiende. »Ik wou naar haar terug.»

»Moeder is weggegaan,» zeide vrouw Grom; »je bent hier gekomen om bij mij te wonen, kleine lieveling. Ik ben nu je moeder.»

»O, neen, neen, neen,» snikte het kind, »neen, neen, neen; ik wil hier niet blijven. Breng mij naar mijn eigen moeder. Ik wil mijn eigen moeder hebben.»

De oude vrouw trachtte haar te troosten, maar tevergeefs; hoe meer zij tot haar sprak, hoe meer het kind begon te schreien en te snikken, steeds smeekende naar haar eigen moeder gebracht te worden.

Het heerlijk vooruitzicht van vrouw Grom scheen te verdwijnen. Zou het kind nooit ophouden met schreien? Zou zij nooit gelukkig worden?

»Wat scheelt het meisje toch?» vroeg oude Joel onder aan de trap. »Slaat gij haar nu al?»

Vrouw Grom verwaardigde zich niet hem te antwoorden, maar trachtte nog eens het kind te stillen. Zij nam haar op haar schoot, ondanks het vuile schort, kuste haar, stopte haar een klontje suiker in den mond, gaf haar allerlei lieve namen, en beloofde haar alles, als zij maar een zoet meisje wilde zijn en niet meer schreien.

Maar het hielp alles niets. Kleine Lily bleef steeds snikken en roepen: »Breng mij naar mijne moeder; ik wil mijn eigen moeder.»

Eindelijk geen raad meer wetende, nam de oude vrouw haar op den arm en droeg haar naar beneden in het hofje, naar het huis, waar de man met de pijp voor de deur had gestaan. Hij was er niet meer, maar zijne vrouw, een klein blozend persoontje, was bezig eenige kleeren te drogen te hangen op eene lijn, die over het hofje gespannen was.

»Wel, heb ik nu ooit!» zeide de vrouw. »Daar is oude vrouw Grom met haar meisje. Wat scheelt het kleine ding?»

»Zij heeft mij niet lief,» zeide de oude vrouw, in tranen uitbarstende. »Zij doet niets dan om haar moeder roepen. Wat zal ik toch met haar doen, juffrouw Makaai?»

»Armi teer schaap!» zeide de blozende vrouw. »Laat haar vandaag hier blijven; dan zal zij wel wat bedaren. Onze Cornelia Maria zal wel op haar passen.»

Het was een eigenaardigheid van het Klimop-hofje, dat bijna alle kinderen twee doopnamen hadden, bij welke twee

namen zij altijd genoemd werden. Het was in de mode gebracht door juffrouw Perkins, die een zeer geacht persoon was, omdat zij in een groot huis woonde en commensalen hield. Toen juffrouw Perkins het voorbeeld had gegeven bij het doopen van haar oudsten zoon, Richard Jakob, hadden alle moeders uit het Klimop-hofje evenzoo gedaan. Het was door het eene gezin na het andere opgevolgd, zoodat het bijna als een soort schande werd gerekend voor een kind om alleen maar Hendrik of Eduard of Maria genoemd te worden. Maar daarin stonden alle burens overeen, dat juffrouw Makaai de mooiste namen gekozen had. Haar Cornelia Maria was een klein meisje van acht jaar, even rond en blozend als haar moeder en met een even aardig en vroolijk gelaat. Zij nam het snikkende kind bij de hand, droogde hare tranen met haar schortje af, nam haar meê naar de keuken, zette haar op een stoel bij het vuur en liet haar een prentenboekje zien.

Na eenigen tijd hield het snikken op, en het kind scheen gelukkiger. »Zij zal nu wel bedaren,» zeide juffrouw Makaai. »Laat haar hier blijven tot morgen en dan zal zij wel gewennen.»

»Heel goed,» zeide de oude vrouw; »maar ik krijg haar dan toch zeker terug. Gij zult haar toch niet van mij weg nemen, zult gij wel?»

»O, wees maar niet bang,» zeide de blozende juffrouw Makaai lachende. »Wij hebben er al genoeg; ik verzeker u, dat wij er geen meer bij wenschen. Wanneer gij deze keuken eens zaagt als de kinderen van school thuis komen, en als Timotheus Johannes en Anna Jeanne ook wakker zijn, schepsel! dan zoudt gij niet denken dat wij lust zouden hebben er nog meer bij te nemen. Wel, de keuken is dan zoo vol als een bijenkorf, en wij zitten zoo dicht gepakt als haring in een tonnetje; het is waarheid wat ik zeg,» verzekerde juffrouw Makaai.

Zoo verliet vrouw Grom haar kind en ging weer naar huis. Zij had op dien en den volgenden dag veel te doen. Zij zou een geschikt nestje voor haar kleine vogeltje maken, om in te

wonen. »Misschien zal zij dan gelukkig zijn,» zeide zij tot zichzelfe.

Het eerste, dat de oude vrouw deed, toen zij in haar kamer terugkwam, was hare deur sluiten, het oude versleten gordijn voor het venster neerlaten, en het sleutelgat dichtstoppen. Toen kreeg zij van onder haar bed een kleine vierkante doos. De doos was gesloten, maar vrouw Grom maakte haar japon los, haalde een sleutel voor den dag, die om haar hals vastgebonden zat, en opende de doos. Er was een andere, kleinere, bordpapieren doos in, die met een verschoten blauw lintje toegebonden was. De oude vrouw maakte het lint los en keek er in. Er was niet veel in de doos; slechts een trouwring, een lok mooi haar en een klein boek. De ring was van hare moeder geweest, en de lok haar was door de meid van het werkhuis, na haars moeders dood, afgeknipt. Vrouw Grom bracht het haar aan hare lippen en kreeg tranen in hare oogen, toen zij het bekeek. Het boek was in haars moeders zak gevonden, maar de oude vrouw had er nooit in gelezen. Er was eene school in het werkhuis, maar zij was een dom kind geweest en had niet veel geleerd.

»Het hielp toch niet, of men trachtte haar wat te leeren,» zeide men. Dus was zij »in een klein dienstje» gezonden, toen zij nog zeer jong was, en niemand scheen te denken dat het er op aankwam of zij kon lezen of niet.

Vrouw Grom borg deze dingen weer zorgvuldig op, en haalde het eenige, dat nog in de doos lag, tevoorschijn, namelijk een lederen beurs, waarin zij al haar spaargeld geborgen had. Niet dat zij ooit veel te sparen had gehad. Zij was in veel diensten geweest, maar overal was zij de »sloof», en had veel werk gedaan voor zeer weinig geld. Toch, ofschoon zij weinig ontvangen had, had zij nog minder uitgegeven, en langzamerhand door zeer zuinig te leven, had zij een aardig sommetje in de oude lederen beurs bijeen, tenminste zoo scheen het haar dien morgen toe, terwijl zij het telde.

Waarom zij het bespaard had, zou zij niet hebben kunnen zeggen. Zij had er nooit gebruik van gemaakt. Het meeste was gedurende vele jaren in die doos gesloten gebleven; en

toch, schoon zij dikwijls zeer arm was geweest en soms niet geweten had, waar haar volgend maal vandaan zou komen, had zij nooit dezen kleinen schat aangesproken; zij had zelfs het gevoel gehad, dat zij liever sterven zou dan dien te verminderen. Maar ter wille van het kind moest er wat van uitgegeven worden. Het was een heel ding om er van te scheiden; maar het moest gebeuren.

»Alles voor dat lieve meisje!» zeide zij tot zichzelf; »alles voor haar!»

HOOFDSTUK VI.

DE GEHEIMZINNIGE BRIEF.

Vrouw Grom nam eenige geldstukjes uit de beurs en haastte zich naar den winkel. De vrouw van den winkel was zeer verwonderd, toen de oude vrouw om zeep en soda, een bezem en een boender vroeg.

»Wel, heb ik nu ooit!» kon zij niet laten tot haar echtgenoot te zeggen. »Wat zou zij toch gaan doen?»

Vrouw Grom spoedde zich terug naar haar huis en begon met grooten ijver schoon te maken.

Joel, die de benedenkamer bewoonde, kon niet begrijpen wat er gebeurde. Zulk een gebons en gestommel, zulk een boenen en wrijven boven zijn hoofd; hij dacht dat de oude vrouw eindelijk geheel krankzinnig was geworden, en dat hij maar spoedig eene plaats voor haar in het gesticht moest gaan bespreken.

Maar vrouw Grom werkte steeds voort, den ganschen dag door; en de avond-zonnestralen, die in het venster kwamen stroomen, zullen wel verwonderd zijn geweest over de verandering, die zij in de kleine kamer zagen. Het venster was helder en schoon, zoodat zij er gemakkelijk door konden drin-

gen; de doode vliegen, spinnen en spinnewebben waren verdwenen, de zoldering was gewit, de muren geveegd, de vloer was schoon en de haard gepotlood; zelfs de koperen knop van het kastje bij den haard was zoo mooi gepoetst, dat hij als goud blonk.

Maar de zonnestrallen zouden nog meer veranderingen zien, als zij den volgenden dag in vrouw Groms kamer keken; want dien avond kwam een behanger na de werkuren, en beplakte de muren met een helder, vroolijk behangsel. De oude vrouw dacht dat dit behangsel het kind zou vermaken, want er waren rijtuigen en paarden en dames en heeren op, met mooie blauwe japonnen, en scharlakenroode rokken aan. Daarna gaf de schilder een verwje aan de deur, den schoorsteenmantel en het kastje, en de kleine kamer zag er zoo schoon en helder uit als het maar met mogelijkheid kon.

Ondertusschen was vrouw Grom zeer druk bezig geweest op haar portaal-tje. Zij had het ledikantsgordijn gewasschen, en haar eigen kleeren, en alles in huis wat gewasschen kon worden. De kerkklok sloeg twaalf, toen de oude vrouw naar bed ging. Zij was meer vermoeid dan zij menigen dag was geweest, maar het kon haar niet schelen hoe moede zij was.

»Alles voor dat lieve meisje!» zeide zij totzichzelve, »alles voor haar!»

Toen Lily den volgenden dag door de vriendelijke juffrouw Makaai t'huis werd gebracht, was de oude vrouw buiten zichzelve van vreugde; want het kind schreide niet, maar had er schik in de kamer rond te loopen, de paarden op het behangsel te tellen, en uit te kiezen op welk zij het liefst zou rijden, als zij eene dame was.

Alleen 's avonds, toen zij haar brood en melk had gehad, en in een klein nachtjaponnetje, dat juffrouw Makaai haar had gegeven, bij het vuur zat, begon het kind bedroefd te worden. Zij schreide niet luid zooals zij den vorigen dag gedaan had, maar de tranen liepen stil langs haar bleeke wangen.

»Moedertje komt nooit terug, vrouw Grom,» zeide het kind. »Juffrouw Makaai zeide het.»

»Arme lieveling!» zeide de oude vrouw, haar zachtjes kussende. »Arm klein schaapje!»

»Waar is de hemel, vrouw Grom?» vroeg het kind, terwijl zij hare voetjes bij het vuur hield om ze te warmen.

»Wel,» zeide de oude vrouw, »ik weet het niet. Sommigen zeggen dat hij in de sterren is, maar ik denk het niet, want de sterren zijn zulke kleine dingen. Misschien is hij achter de blauwe lucht, als wij daar maar eens zien konden.»

»Wat doet moedertje daar, Grompje?» vroeg het kind.

»Zingen,» zeide de oude vrouw beslist.

Lily zat naar het vuur te kijken, en naar de vlammen, die in den schoorsteen opstegen. Zij deed haar groote bruine oogen wijd open, en hare gedachten toefden verweg bij haar gestorven moeder.

»Wat doet zij nu, vrouw Grom?» vroeg zij na eenige minuten zwijgens.

»Zingen, mijn meisje, zingen,» herhaalde de oude vrouw, want zij dacht dat het kind haar niet verstaan had.

»Wanneer zal zij ophouden met zingen?» vroeg het kind.

»Nooit meer,» zeide de oude vrouw; »zij doen niets dan zingen in den hemel.»

»Hoe moede zal zij worden!» zeide het kind slaperig. »Hoe erg, erg moé. Laat God hen dan nooit rusten?»

»Ik weet het niet,» zeide de oude vrouw. »Ik zou het niet denken.»

»Zou zij al den tijd, dat wij in bed zijn, zingen?» vroeg het kind.

»Ja, want zij zeggen dat het er nooit nacht is,» zeide vrouw Grom. »Ik heb dat de menschen heel dikwijls hooren zeggen, maar ik weet niet of het waar is.»

»O, zij moet wel moé zijn!» zeide het kind.

Arm, klein, liefhebbend hart; zij had niemand om haar van het Vaderhuis te vertellen, van het heerlijke, schoone land, waar het nooit nacht is, maar waar zij nooit moede zijn. Zij had niemand om haar te vertellen van het liefelijk land, waar zij zingen, omdat hunne harten zoo vol vreugde zijn,

dat zij niet nalaten kunnen te zingen; want zij genieten de volheid der blijdschap en zaligheid, die eeuwig blijft.

Toen liet zij zich door de oude vrouw naar bed brengen, terwijl zij er over dacht hoe de hemel was, en of hare moeder daar gelukkig zou zijn, totdat zij in slaap viel.

Vrouw Grom bleef eenigen tijd bij haar zitten, terwijl zij haar lief, klein gezichtje even liefderijk en teeder gadesloeg als haar overleden moeder zou gedaan hebben. Zij was er juist over denkende om zelve naar bed te gaan, toen zij een stap op de trap meende te hooren. Ja, er kwam zeker iemand naar hare kamer. Wie zou het zijn?

Toen werd er aan de deur geklopt, die vrouw Grom zachtjes opende. Tot haar verwondering stond daar juffrouw Perkins te wachten om binnengelaten te worden.

»Stil!» zeide juffrouw Perkins, met hare hand wenkende. »Spreek geen woord, en ik zal u zeggen waarom ik kom.»

Daarna maakte juffrouw Perkins haar regenmantel los en haalde een kleine tasch tevoorschijn.

»Daar,» zeide zij geheimzinnig, »gij kunt dien zak houden. Er zijn eenige kleertjes van haar in, en zij behooren u toe, nu gij haar gckregen hebt.» Dit zeggende wees zij op het slapende kind. »Hoe gaat het er mee? Wel, wel, welk een nette, prettige kamer hebt gij nu!» zeide zij, met welgevallen rondziende.

»Wij kunnen het best samen vinden,» zeide de oude vrouw. »Ik houd zooveel van haar alsof zij mijn eigen kind was.»

»Gij zoudt niet meer van haar kunnen houden,» zeide juffrouw Perkins. »Nu dan, denk aan de tasch. Niemand weet er iets van, verstaat ge. Als zij het in het werkhuis zagen, zouden zij misschien het kind willen hebben, en ik zou in moeielijkheid komen, daarom zeide ik er niets van. Begrijpt gij het? Nu, goeden nacht,» en in een oogenblik was juffrouw Perkins weg.

Vrouw Grom bukte bij het vuur en pakte de tasch uit bij het schemerlicht, want het vuur was uitgaande. Zij was bijna vol met kleeren van Lily; schortjes en nachtjaponnetjes, een

zondagsche jurk, een net manteltje en hoed, verscheidene paren gebreide kousen en een paar schoentjes.

Maar er was iets anders in de tasch, dat vrouw Grom niet weinig verontrustte. Zij had er al de kleeren uitgehaald en voelde er nog eens onder in, of er soms nog wat in gebleven was, toen zij tusschen de voering van de tasch een zakje ontdekte.

Zij voelde in dien zak en bracht een brief tevoorschijn. Hij was dicht gemaakt en er was een adres en postzegel op; klaar voor de post. Hoezeer wenschte de oude vrouw dat zij kon lezen, dan zou zij den naam, die op het couvert geschreven was, weten. Aan wie was de brief geadresseerd? Juffrouw Perkins had blijkbaar den zak niet ontdekt, noch den brief gezien, want dan zou zij er over gesproken hebben. En nu, wat moest zij er meê doen?

HOOFDSTUK VII.

ALLES VOOR HET KIND.

Hoemeer vrouw Grom den brief, dien zij gevonden had, bekeek, hoe ongeruster en verlegener zij werd. Zonder twijfel was de brief geadresseerd aan een der betrekkingen van de overleden vrouw, en zeker zou de gerechtsdienaar, als hij hem had, kunnen uitvinden wie zij was, wat juffrouw Perkins be-
weerde niet te weten. Moest zij hem den brief morgen niet brengen, als zij om hare bedeeing naar het werkhuis ging?

Maar neen, daar kon zij niet toe besluiten, want dan had zij kans het lieve, aardige kind, dat haar juist begon lief te hebben, kwijt te raken. Als de vrienden van het kind gevonden werden, en kwamen om het weg te halen, dan had vrouw Grom een gevoel, alsof haar hart zou breken.

De oude vrouw was niet op haar gemak, toen zij bij het

vuur zat. Het eene oogenblik was zij besloten met den brief naar juffrouw Perkins te gaan, maar in het volgende was zij op het punt dien in het vuur te werpen, en zoo alle gevaar om haar lieveling kwijt te raken, te vernietigen. Nu weer was zij boos op zichzelf, dat zij zoo hardvochtig en wreed kon zijn, om het kind wellicht van een beter tehuis en betere vrienden, dan zij haar ooit zou kunnen geven terug te houden; dan weer was zij boos op iedereen en alles, behalve op zichzelf, en was besloten om alles liever te doen dan gevaar te loopen hare kleine Lily te verliezen.

Deze strijd in haar binnenste duurde verscheidene uren. De kerkklok sloeg het eene uur na het andere, en zij was de eenige in het hofje, die haar hoorde, want de bureu waren vast in slaap. En toen zij eindelijk plechtig aan de buurt verkondigde, dat het twee uur in den morgen was, had de oude vrouw zich voorgenomen om tenminste voor het oogenblik nog niets van den brief te zeggen, maar dien veilig weg te sluiten in de doos onder haar bed, bij den lok mooi haar, de oude beurs en den trouwring.

Toen kroop zij in bed naast het kind.

Elken dag werd de kleine Lily dierbaarder aan vrouw Groms hart. Elken dag was zij minder geneigd om den brief naar de post te brengen, wat de oorzaak kon worden, dat het kind van haar weggenomen werd.

Ofschoon Lily nooit haar eigen lieve moeder vergat en dikwijls sprak over den hemel, waarheen zij was gegaan, was zij toch zoo gelukkig als een klein vogeltje, in de kamer van de oude vrouw. Het was niet langer een donkere en sombere plaats, en de zonnestralen zagen er, als zij binnen stroomden, een gelukkig klein meisje, dat nog helderder zonnestraal in de eens zoo ellendige woning was, dan zijzelven.

Het leven van de oude vrouw Grom was nu zeer gelukkig. Was het niet door dien brief in de doos, dan zou zij volkomen tevreden geweest zijn, maar zij kon dien niet vergeten, en had er een nameloozen angst door. Zij haalde hem soms voor den dag als het kind sliep, draaide hem naar alle

kanten en trachtte de letters te lezen, terwijl zij altijd weer nieuwsgierig was naar den inhoud.

Maar dat scheen de eenige wolk aan haar hemel te zijn. Als haar kleine meisje tot haar sprak en zij naar haar lief stemmetje luisterde; als zij hand aan hand met haar in de velden buiten de stad wandelde; als het kind een ketting maakte van de madeliefjes, die zij op de wandeling geplukt hadden en dien om den hals van de oude vrouw deed; als zij haar omhelsde en in het gelaat streelde, en haar »haar eigen lieve, beste Grompje,” noemde, dan was het geluk van de oude vrouw ten toppunt.

Er was niets, dat zij niet voor het kind zou doen. Zij was altijd gereed om de »sloot” van het hofje te zijn; om de boodschappen der bureu te doen, hunne huizen schoon te maken, hunne kleederen te verstellen, op hunne kinderen te passen, in één woord om al 't mogelijk te doen ten einde eenige stuivers tot onderhoud van haar lieveling te verdienen.

En de bureu waren zeer vriendelijk; menig klein geschenk vond zijn weg naar vrouw Groms kamer. Soms was het een oude, zorgvuldig gewasschen en verstellde jurk, dan eens een schortje, waar een kind uitgegroeid was; soms was het ook een nieuw kleedingstuk, van voor het weeskind gespaard geld gekocht; dikwijls ook was het slechts een koekje of beschuitje; maar wat het was, het werd blijmoedig gegeven, en dankbaar door de oude vrouw aangenomen. Wat haar eigen spaarpenningen in de doos onder haar bed betreft, die werden steeds minder, maar elken keer als de oude vrouw er van nam, deed zij het met meer genoegen en minder smart. »Alles voor mijn lief kind,” zeide zij telkens tot zichzelf, als zij de doos open maakte.

Iedereen in het hofje hield veel van »vrouw Groms meisje,” zooals zij haar noemden. Haar zachte, lieve manieren wonnen ieders hart. Zelfs oude Joel riep haar soms in zijne kamer en liet zijn verwonderlijke kat al hare kunstjes doen; en als zij dan in hare handen klapte van genot, klopte hij op haar hoofd, en zeide dat zij terug moest komen, want »zij was altijd hartelijk welkom.” De kinderen volgden haar overal alsof

zij iets bijzonders was, en waren onder hun spel altijd zacht en vriendelijk met haar.

Maar Jozef Albert van juffrouw Makaai was haar beste metgezel. Hij was een stil, ernstig kind, geheel verschillend van zijn drukke broertjes en zusjes. Als zij rondom het huis renden of in het hofje knikkerden, zat hij soms stil op zijn stoel voor het vuur in de vlammen turende en denkende.

»Ik zag nog nooit zulk een jongen,» zeide zijn blozende moeder, »hij denkt voor ons allen. Zijn vader en ik hebben het daarvoor veel te druk, en Cornelia Maria en al de anderen houden te veel van spelen; maar Albert Jozef heeft zijne gedachten; ik verzeker u, dat hij zijne gedachten heeft.»

Maar welke de gedachten van Albert Jozef waren, had nog niemand kunnen ontdekken, totdat vrouw Groms meisje op het tooneel kwam. Tusschen Lily en Albert Jozef ontstond een warme, bestendige vriendschap. Het verveelde hen nooit samen te zijn; zij konden uren lang naast elkander op een der stoepen in het hofje zitten, of in de poort van het kerkhof naar de musschen kijken, die van den eenen boom naar den anderen vlogen.

»Grom,» zeide Lily eens, »Albert Jozef denkt.»

»Wat denkt hij!» vroeg de oude vrouw, temidden van de wasch ophoudende: »Zijne moeder zegt dat hij over veel dingen denkt; wat is het nu?»

»Hij denkt,» zeide het kind, »dat moeder niet altijd zingt in den hemel.»

»Wel, wat denkt hij dan dat zij doet?» vroeg vrouw Grom.

»Hij denkt dat zij voor God werkt,» zeide het kind eerbiedig; »en hij denkt dat zij misschien de sterren en al de mooie plaatsen, die God gemaakt heeft, gaat zien; dat denkt Albert Jozef. Hij zegt dat de juffrouw op de zondagschool hem verleden Zondag alles van den hemel verteld heeft. Hoe weet zij daarvan, Grom? Is zij er geweest?»

»Nee, lieveling,» zeide de oude vrouw, »zij kan daar

niet heengaan, voordat zij sterft; misschien heeft zij er over gelezen."

»Maar hoe weten de boeken er van?» zeide het kind nog meer verwonderd. »Iemand moet er toch geweest zijn om het te zien."

»Wel, meisje, ik weet het niet, ik weet alleen dat de menschen veel uit boeken leeren en zij schijnen te denken dat het waar is."

Lily zat stil naar vrouw Grom te kijken, die weer zeer druk aan 't wasschen was, terwijl zij de kleertjes van haar kleine lieveling zoo wit als sneeuw trachtte te maken.

Er was een lange stilte, en toen vroeg het kind plotse-ling: »Waarom ga ik niet naar de zondagschool, Grom?"

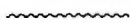
»Jij!" zeide de oude vrouw, »wel, ge zijt zulk een klein ding! Je zult er naar toe gaan, als je een groot meisje zijt."

»Ik ben in alle geval zoo groot als Albert Jozef," zeide Lily, zich uittrekkende opdat zij zoo groot mogelijk zou schijnen.

»Wel, wel mijn lieveling," zeide de oude vrouw, »zou je waarlijk graag gaan?"

»O zoo graag," zeide Lily opspringende. »Mag ik, Grom?"

»Je moogt alles doen wat je graag wilt, mijn meisje," zeide de oude vrouw, terwijl zij bukte om haar te kussen.

HOOFDSTUK VIII.

DE SCHOONE TUIN.

Den volgenden Zondagmiddag gingen Albert Jozef en Lily samen, hand aan hand, naar de Zondagschool. Vrouw Grom voelde zich zeer eenzaam, toen zij weg waren; zij kon niet lezen, en de Zondag was altijd een lange dag voor haar ge-

weest voordat Lily bij haar kwam. Maar nu was zij des Zondagsnamiddags met Lily in de velden buiten de stad gaan wandelen, en was het een gelukkige tijd voor vrouw Grom geweest. Zij voelde zich ongeduldig en ontevreden, en wenschte bijna dat zij het kind niet had laten gaan. Maar Lily scheen het zoo prettig te vinden, dat vrouw Grom voelde haar niet te kunnen teleurstellen. Zoo zat zij nu te wachten op het slaan van de klok, en de minuten te tellen totdat Lily terugkwam.

De oude vrouw voelde zich beloond voor het afstaan van het kind, als zij haar vroolijk, gelukkig gezichtje zag, toen zij de kamer kwam binnenstuiven, en verlangend was om haar wedervaren te vertellen.

»O, Grompje,» zeide zij, »lieve oude Grom, ik wou wel dat gij een klein meisje waart en met mij meê kondt gaan.»

»Was het zoo prettig, mijn kind?» vroeg de oude vrouw.

»Ja, Grom, ik zal er u alles van vertellen,» zeide het meisje, terwijl zij op een bankje aan de voeten van de oude vrouw ging zitten. En beide hare magere, gerimpelde handen nemende, kuste zij ze en bracht ze toen naar hare bleeke wangetjes, om die telkens weer te streelen.

»Het was over een tuin, Grom, zulk een mooien tuin, mooier dan de tuin van dat groote huis bij het kerkhof, waarin gij en ik eens door de poort gluurden; ik vroeg het aan de juffrouw, en zij zeide dat het zoo was.»

»Zeide zij dat?» vroeg de oude vrouw, glimlachend over het vroolijke gezichtje van het kind.

»Ja, en nog veel heerlijker ook,» zeide Lily; »prettig, Grom! heel veel bloemen en boomen en gras. O, Grompje, zoudt gij er niet graag in gewandeld hebben? Wel, er waren maar twee menschen in, en alles behoorde hun toe. Zij mochten rondwandelen en de vruchten eten, en bloemen plukken, niet alleen de madeliefjes van het gras, Grom, maar de rozen en al de bloemen, — de juffrouw zeide het.»

»Het waren Adam en Eva zou ik denken,» zeide de oude vrouw.

»Wel Grom,” zeide het kind, »hebt gij aan de deur geluisterd? Ik heb u niet gezien.”

»Nee, maar ik hoorde het vroeger eens,” zeide vrouw Grom, »misschien toen ik als kind op school was.”

»Nu, zij waren zoo gelukkig,” zeide Lily, »en God kwam bijna elken avond in den tuin, om met hen te wandelen en te praten. Was dat niet prettig, Grom? Als Hij hier kwam, en in het Klimop-hofje wandelde, dan zou ik Hem naar moedertje vragen. Hij komt nu nooit; is het wel, Grom?”

»Nee, lieveling, Hij komt nu nooit.”

»Maar Hij kwam toen wel, en sprak met Adam en Eva, was dat niet prettig? Maar toen gebeurde er iets vreeselijks, Grom,” zeide Lily zacht. »O, lieve Grom, het was toch zoo jammer. Er was een boom in het midden van den tuin, en God zeide dat zij daar niet aan mochten raken; het was de eenige boom, waar zij niet aan mochten komen, en zij deden het toch en aten er van. Was het niet akelig, Grom? En God dreef hen er uit.”

»Deed Hij dat, mijn lieveling? Ja, ik geloof dat Hij het deed,” zeide de oude vrouw, die trachtte zich de lessen te herinneren, welke zij in de school van het werkhuis geleerd had.

»Ja, Hij dreef hen uit,” zeide Lily bedroefd, »omdat zij zondig waren, en al hunne jongens en meisjes waren zondig na dien tijd, en alle menschen in de wereld, en wij zijn ook zondig, Grom.”

»Niet zoo heel erg, mijn meisje, niet zoo heel zondig, gij en ik niet.”

»Ja, wij zijn het wel, Grom,” zeide Lily, opspringende. »De juffrouw zeide het. En God wil ons niet in den hemel hebben, als wij zoo zondig blijven. De juffrouw heeft dat ook gezegd. Wat meende de juffrouw, Grom?”

»Ik weet het niet, lieveling. Kom en ga uw boterham halen,” zeide de oude vrouw, blijde dat zij het gesprek kon afbreken.

»Grom’, zeide Lily eensklaps, terwijl zij haar boterham opat, »wat is een skarelet?”

»Ik weet het waarlijk niet,» zeide de oude vrouw lachende.
 »Ik heb nooit van zulk een ding gehoord.»

»Omdat Joel vandaag over een skarelet sprak,» zeide het kind.

»Joel zegt zooveel onzin,» zeide vrouw Grom toornig.
 »Hij houdt altijd zulke dwaze praatjes tegen zijn leelijke kat.»

»Hij sprak niet tot de kat,» zeide het kind, »maar tot juffrouw Makaai. Toen ik en Albert Jozef naar huis kwamen, spraken zij samen, en Joel wees naar mij, Grom, en zeide dat ik zoo mager was als een skarelet.»

»Joel moest liever op zijn eigen zaken letten,» zeide de oude vrouw, scherp; »je moest niet meer luisteren naar wat Joel zegt; hij weet er niets van, zulk een dwaze oude kerel. Een skelet waarlijk! Welk een onzin!»

Nochtans zag zij het kind zeer angstig aan; meer bezorgd dan ooit tevoren. Ja zij was mager, zeer, zeer teer; de oude vrouw moest het wel ondanks zichzelf bekennen.

»Maar je bent altijd mager geweest, weet je,» zeide zij, terwijl zij het kind op haar schoot nam; »je waart altijd een klein ding. En het is veel mooier om mager te zijn, dan zoo dik en vet als die kleine Perkinsjes, met armen en beenen als worsten; en ik heb wel eens hooren zeggen, dat het gezonder is ook. Joel mag zeggen wat hij wil, gij en ik geven er niets om, doen wij wel, schatje?»

Zoo trachtte de oude vrouw haar vrees te bedwingen. Maar toen Lily in bed en het licht uit was, zat zij bij haar, terwijl zij haar bij het flikkerend licht van het vuur gadesloeg.

Er was een klok in de kamer — een ouderwetsche, houten pendule, die op den schoorsteenmantel stond, en die vrouw Grom voor eene kleinigheid op eene verkooping in het Klimop-hofje gekocht had. Zij en Lily waren samen naar de verkooping gegaan, en Lily had deze klok zeer bewonderd, want er was een krans van bloemen om de wijzerplaat, en zoo had de oude vrouw haar tot genot van het kind gekocht. Zij liep niet goed en was altijd eenige uren achter; maar dat kwam er niet op aan voor vrouw Grom, want de kerkklok was zoo dichtbij, dat zij die 's nachts hooren, en overdag hooren en

zien kon. De klok op den schoorsteenmantel was een mooi sieraad, het kind had er schik in, en het tikken was een prettig geluid als zij in bed waren.

Maar dezen Zondagavond scheen de klok op den schoorsteenmantel te spreken. Als de slinger heen en weer ging was het alsof hij telkens weer de woorden van het kind herhaalde: een ska-re-let, een ska-re-let. Hij zeide — ik was — een ska-re-let!

En zoo ging het voort, dezelfde woorden werden zóo dikwijls herhaald, dat vrouw Grom hoofdpijn kreeg van het geluid.

Zij werd boos en ongeduldig. Waarom was haar meisje niet zoo sterk en gezond als de Makaais en Perkinsen? Waarom had God haar niet zoo gemaakt? Zij hadden eene menigte kinderen; maar zij had slechts dit eene.

Vrouw Grom was boos op God. Zij wist zeer weinig van Hem, maar wel dat gezondheid en krachten zijne gaven zijn. Waarom gaf Hij die niet aan haar lieveling? Zij was ook boos op zichzelf, omdat zij er niet vroeger op gelet had, hoe mager en teer haar kind was; omdat zij haar niet zorgvuldiger had gadegeslagen, haar niet in huis had gehouden als de wind koud was, en haar meer versterkend voedsel had gegeven. Maar bovenal was zij boos op ouden Joel. Hij had haar nooit liefgehad en was nooit vriendelijk voor haar geweest; zij en Joel hadden altijd »woorden" samen gehad, en ongetwijfeld was hij blij, dat haar kind op een skelet geleek. Hij was een onaangename, norske man, die oude Joel.

Zoo waren vrouw Groms gelachten, toen zij gestoord werden door het geluid van eens mans stap op de trap. Wie kon het zijn? Zij opende voorzichtig hare deur, en zag den laatsten persoon, dien zij verwachtte te zien. Het was oude Joel zelf.

Het was de eerste keer dat hij naar vrouw Groms kamer kwam, en zij was volstrekt niet gestedend om hem welkom te heeten. Zij was zeer geneigd om de deur voor zijn neus te sluiten, zonder te vragen wat hij te zeggen had. Maar misschien zou het een goede gelegenheid zijn, om hem te zeggen

dat hij liever op zijn eigen zaken moest letten, dan weer babelen over haar kind.

~~~~~

HOOFDSTUK IX.

VROUW GROM GEEFT ER NIET OM.

»Wel,» vroeg vrouw Grom op een norschen toon, »wat wilt gij hebben?»

»Is zij in slaap?» vroeg Joel in de kamer glurenle, en niet lettende op de koele ontvangst, die hem tebeurt viel.

»Wat hebt gij daarmede te maken?» vroeg de oude vrouw toornig.

»Komaan,» zeide Joel, »wees niet zoo boos, oude vrouw. Gij en ik hebben het nooit samen kunnen vinden, dat weet ik; maar laat ons het vroegere vergeten. Nu zie eens; ik houd bijzonder veel van dat kleine meisje — dat doe ik.»

»Gij zijt de eenige niet, die dat doet,» zeide vrouw Grom, nog even onvriendelijk.

»Dat zeide ik ook nooit,» antwoordde Joel; »maar zie eens wat ik voor haar heb meégebracht! Dat moet gij dicht bij haar kussen leggen, opdat zij het vindt als zij morgen ochtend wakker wordt. Het is morgen Nieuwjaar; en het is een Nieuwjaarsgeschenk van mij voor het kleine meisje.»

Daarop gaf Joel een pakje aan vrouw Grom, wenschte haar goeden nacht en ging gauw naar beneden.

Het pakje was in een zeer gekreukt en bevekt stukje courant gewikkeld, en een dik eind touw was er stijf omheen gebonden. Er was op geschreven: »Voor Lily, van haar liefhebbenden ouden Joel.»

Zij had hem dus verongelijkt. Hij had het kind lief en was bedroefd geweest haar zoo mager te zien. Vrouw Grom was beschaamd over zichzelf en over haar harde gedachten.

omtrent Joel, toen zij het pakje bekeek. Zij opende het niet, want hoe verlangend zij ook was om te weten wat er in was, vond zij toch, dat zij tot den morgen moest wachten, om het Lily te laten openmaken. Zoo legde zij het pakje dicht bij Lily's kussen, en wachtte zoo geduldig mogelijk den Nieuwjaarsdag af.

Dat was een zeer lange nacht, tenminste zoo kwam het vrouw Grom voor. De kerkklok scheen langzamer in haar bewegingen dan ooit, en toen zij plechtig twaalf uur sloeg, en aan het Klimop-hofje en de geheele buurt verkondigde, dat een nieuw jaar was aangebroken, klonk hare stom vreeselijk in vrouw Groms ooren. Want de klok op den schoorsteenmantel herhaalde steeds dezelfde woorden.

»Hij zeide — ik was — een ska-re-let.»

Wat zou het nieuwe jaar haarzelve en haar kind aanbrengeu? Kon het zijn dat het haar nog eens eenzaam zou zien, zonder iemand om haar lief te hebben? Vrouw Grom sliep dien nacht zeer weinig, en was waarlijk blijde toen de morgen aanbrak en het kind wakker werd. Natuurlijk kreeg zij dadelijk het pakje in het oog, en wilde spoedig weten wat er in was, zoodat vrouw Grom uit haar bed sprong en het grootste mes kreeg om het touw los te snijden.

In het pakje was een jurkje van warme wollen stof, dat Joel voor het kleine meisje gekocht en juffrouw Makaai voor haar gemaakt had. Het was zoo warm en zoo mooi en paste haar zoo goed, dat er tranen in vrouw Groms oogen kwamen, toen zij het haar aantrok; want het was Joels geschenk, het geschenk van »den onaangenaamen, norschen ouden man,» zooals zij hem den vorigen avond genoemd had. Zij nam Lily bij de hand en ging met haar naar beneden.

»Joel,» zeide zij, »ik ben erg beschaamd over mijzelve; het is waarlijk mooi, dat is het!»

»Zij is mij welkomer dan ooit,» zeide de oude man. »Wel, wel! zij ziet er nu als een juffertje uit. Wil zij er ouden Joel een kus voor geven?»

Het kind liep naar hem toe, sprong op zijne knieën en hare armpjes om den hals van den ouden man slaande,

kuste zij hem herhaaldelijk, zoodat hij zich zeer beloond voelde voor de zelfverloochening, die hem het sparen van het geld voor het Nieuwjaarsgeschenk gekost had.

Het jurkje was warm gevoerd, en hoog aan den hals gemaakt en met lange mouwen. Joel had juffrouw Makaai bepaald verzocht het zóo te maken.

»Nu zullen geen koude winden tot u meer doordringen, kleine meid,» zeide hij, toen hij haar Nieuwjaar wenschte. »Je zult nog heel dik worden.»

Maar, ofschoon Joels jurk Lily heerlijk warm hield, en vrouw Grom het kind zorgvuldiger dan ooit gadesloeg; schoon zij telkens weder hare spaarpenningen aansprak, om versterkend voedsel voor haar te koopen, toch werd het kind noch dik, noch blozend. En toen de winter voorbijging, en de warme lentedagen kwamen, werd zij zeer moede. De velden buiten de stad, waar de kinderen madeliefjes plukten, schenen nu te ver weg voor haar. Zij ging er eens heen, maar toen zij thuis kwam was zij zelfs te vermoeid om een ketting van de madeliefjes te maken, zoodat vrouw Grom niet weer probeerde om met haar te gaan. Zij kon uren lang met Albert Jozef stil op den stoep zitten, of op een stoel bij het vuur, maar zij zat het liefst op den schoot van de oude vrouw, om haar de prentjes uit de boeken te laten zien, die de kleine Makaais op de Zondagschool kregen.

»Zij was niet ziek, volstrekt niet ziek,» zeide vrouw Grom dikwijls tot zichzelf, als vrees haar bekreep; »slechts wat bleek en mager, en niet heel sterk; maar lenteweder was altijd voor iedereen vermoeiend, en zij zou in weinig weken geheel in orde zijn.»

Lily ging nog steeds naar de Zondagschool; dat was waarlijk een groot genoegen voor haar, waarnaar zij de geheele week uitkeek. Albert Jozef kwam haar dan halen, en zij gingen hand aan hand. Want als zij thuis kwamen moesten zij alles wat zij gehoord hadden aan de oude vrouw vertellen.

Op een Zondagmiddag kwam Lily met zulk een blos op haar bleeke gezichtje thuis, dat vrouw Grom meende, dat zij

er nog nooit zoo goed uitgezien had ; maar het was slechts een bos van genoeg en duurde niet lang.

»Grompje,” zeide zij, »lieve Grom, zij hebben op school van mij gezongen !”

»Van u, mijn lief vogeltje,” zeide de oude vrouw ; »wat meent zij, Albert Jozef?”

»Zij meent het liedje,” zeide de kleine jongen ; »het was van een lelie.”

»Ja, en wij leerden de eerste verzen,” zeide het kind.
»Zoudt gij het graag hooren, Grom?”

Op Isrels heilge weiden
Bloeyde eens de lelie rein,
Ze spon niet, maar God gaf haar
Een kleedje, o zoo fijn!

O wasch mij Heer, ik bid U,
Dat ook mijn hart zoo rein,
Ja witter dan de lelie
En dan de sneeuw mag zijn.

Zend uwen dauw van boven,
Uw Heilgen Geest, o Heer,
Dat Hij mij daaglijks sterke,
En rein'ge telkens weer.

»Is het niet mooi, Grom?” vroeg Lily met een zucht, toen zij het opgezegd had, »vertel eens aan Grom, wat de juffrouw heeft gezegd, Albert Jozef.”

»De juffrouw heeft gezegd dat dit de weg naar den hemel was. Heb je Grom wel eens van Adam en Eva verteld, Lily?”

»Ja, zij vertelde het mij,” zeide de oude vrouw, »dat was den eersten Zondag.”

»Zij waren zondig, weet gij,” ging Albert Jozef voort,
»en al hun kinderen waren zondig, en wij ook.”

»Grom gelooft niet dat wij zondig zijn,” zeide Lily.

»De juffrouw zeide het toch,” zeide Albert Jozef ; »maar

zij vertelde ons zulk een mooie geschiedenis. Vertel het haar eens, Lily."

»Het was dezen keer niet van een tuin, Grom," zeide zij; »het was van een heuvel, zooals de heuvels buiten de stad."

»En op den heuvel was een kruis," zeide Albert Jozef, »en de Heer Jezus hing er aan."

»O, ja, ik heb er eens voor het venster van een winkel eene schilderij van gezien," zeide vrouw Grom.

»Hij had ons zóo lief," zeide Lily, »dat Hij in onze plaats stierf, — in onze plaats. Denk eens, Grom!"

»Inderdaad, lievert?" vroeg de oude vrouw, het jurkje van haar lieveling glad strijkende en blijkbaar niet denkende bij hetgeen zij zeide.

»Is het niet wonderlijk, Grom?" vroeg het kind.

»Wat wonderlijk, mijn kind? Je hebt zulk een frissche kleur op je wangen gekregen, dat ik wenschte dat Joel je nu zag. Ik zal hem roepen, misschien zal hij boven komen, om te zien of je nu niet een blozend meisje wordt. Wij zullen je Roosje inplaats van Lily moeten noemen."

»Grom geeft er niet om," zeide Albert Jozef toen zij de kamer verliet.

»Ja, dat doet zij wel," zeide Lily; »ik denk dat zij het niet verstond."

HOOFDSTUK X.

DE BRIEF VAN OUDEN JOEL.

»Gij geeft er wel om, niet waar Grom?" vroeg Lily toen Joel weer naar beneden was gegaan.

»Om wat geven?" vroeg de oude vrouw, »om u, lieveling?"

»Nee, om die mooie geschiedenis," zeide het kind. »Ziet gij, Grom, wij kunnen naar den hemel gaan, al zijn wij zondig; omdat Jezus in onze plaats is gestorven."

»De juffrouw vertelde van een man,» zeide Albert Jozef.

»Ja, een slechte man,» zeide Lily, »die in de gevangenis zou gebracht worden. Hij moest heel veel geld betalen of anders in de gevangenis gaan.»

»En hij had geen geld,» zeide Albert Jozef; »geen enkelen penning.»

»En toen ging een heer en betaalde in zijn plaats,» zeide Lily; »zulk een vriendelijk heer. En de juffrouw vroeg toen of de man toch ook moest betalen.»

»En wij zeiden allen, neen,» zeide Albert Jozef; »en toen zeide de juffrouw dat het evenzoo was met Jezus en ons. Jezus was in onze plaats gestorven en wij konden vrij zijn.»

»Is het niet wonderlijk, Grom?» zeide Lily weder.

»Ja, ik geloof het wel,» zeide de oude vrouw; maar zij deed geen vragen meer, en ging het theegoed krijgen en thee zetten.

Lily sloeg haar eenigen tijd gade, en vroeg plotseling: »Grom, wat denkt gij dat de juffrouw nog meer zeide? Zij zeide dat, als de man niets te doen wilde hebben met den heer of zijn geld, hij dan zelf moest betalen.»

»Ja,» zeide Albert Jozef, »hij zou ook in de gevangenis moeten gaan, omdat hij niet kon betalen; hij had geen geld. En daarom leerde zij ons dat versje, en wilde dat wij het voor God zouden opzeggen.»

»En de juffrouw zeide dat, als wij er Hem om vragen, Hij onze zielen zoo wit als de lelie wil maken,» zeide het kleine meisje.

»Ja, en al het zondige in ons wegnemen,» zeide Albert Jozef; »daarom zullen Lily en ik er Hem om bidden, Grom.»

De kinderen knielden neder, hand aan hand, in een hoekje van de kamer en herhaalden samen het gebed, waarmede het lied eindigde:

O wasch mij Heer, ik bid U,
Dat ook mijn hart zoo rein,
Ja witter dan de lelie
En dan de sneeuw mag zijn.

Zend uwen dauw van boven,
 Uw Heiligen Geest, o Heer,
 Dat Hij mij daaglijks sterke,
 En rein'ge telkens weer.

»Kom, zeg het ook op, Grom,» zeide Lily haar bij haar schort naar de plaats trekkende, waar zij geknield hadden.

De oude vrouw kon het haar niet weigeren. Het was sinds vele, vele jaren de eerste keer dat zij geknield had om te bidden; maar ofschoon zij de woorden van haar lieveling nazeide, zoo bad zij toch niet; zij dacht aan haar en niet aan den liefdevollen Heer, die altijd nog stond te wachten om haar te zegenen. De derde schakel moest nog bij de keten gevoegd worden voordat vrouw Grom zich om zijne liefde zou bekommeren.

En de derde schakel zou spoedig komen. Want hare Lily, haar teeder bemind bloempje kwijnde weg.

Iedereen wist het behalve de oude vrouw, die haar zoo liefhad en zoo zorgvuldig gadesloeg.

Juffrouw Makaai wist het, en zij veegde menigmaal haar oogen af, als zij er aan dacht hoe spoedig Albert Jozefs lief vriendinnetje heen zou gaan. Haar man zag het ook in, en nam telkens als het lieve kind door het hofje liep, de pijp uit zijn mond om haar na te kijken. Juffrouw Perkins wist het ook, en zeide dikwijls tot hare commensalen, dat zij gezegd had toen de moeder stierf, dat zij en het kind niet lang gescheiden zouden zijn. Al de burens in het Klimop-hofje wisten het, en de kleine geschenken, die hun weg naar vrouw Groms kamer vonden, waren talrijker dan ooit. Oude Joel zag het ook in, en hij droeg het kind, als zij thuis kwam, menigmaal in zijne armen de trap op, opdat zij niet zoo moede zou worden; en als hij dat deed, viel dikwijls een traan op haar kleinen arm. Zelfs de kinderen uit het hofje begrepen het en streelden haar gezichtje, of kusten haar, of brachter haar bloemen als zij voorbijging. Maar vrouw Grom wilde het niet gelooven; zij sloot er haar oogen voor, en wei-

gerde te bekennen dat het waar was. Toch werd het kind elken dag magerder en kwijnender; elken dag begon zij meer te hoesten, wat zij in 't begin zelden deed; elken dag werd de lieve Lily zwakker en lustelooser.

Langzamerhand waren al haar kleine gewoonten veranderd. Zij zat niet meer op den stoep, noch speelde in het hofje. Met Albert Jozef keek zij niet meer aan de vensters van de winkels, of stond in de kerkhofpoort naar de musschen te zien. En eindelijk brak de dag aan, dat Joel haar voor het laatst de trap opdroeg.

Maar vrouw Grom wist het niet. Zij zou binnen kort wel beter zijn, zeide zij. Maar de dagen op aarde zouden nog slechts weinige zijn voor de kleine Lily; zij zou naar het betere vaderland gaan, waarnaar haar moeder haar vooruitgereisd was.

»Het is naar dat het hier zoo koud is,» zeide oude Joel eens; »wij hebben hier zulke koude oostewinden, en het is ook vochtig. Als zij maar eens een poosje naar een warmere streek kon gaan, dan zou zij het misschien teboven komen. Ik heb wel eens gehoord dat menschen beter werden als zij weggingen.»

Eensklaps schoot de oude vrouw de herinnering aan den brief in de doos tebinnen. Misschien woonde wel een der betrekkingen van het kind in een warmere streek, die haar voor een tijd zou willen nemen, en haar gezond en sterk terugbrengen. Zou zij dan ooit terugkomen? Dat was de vraag. Was het niet waarschijnlijker dat als zij haar gevonden hadden, zij haar altijd zouden houden? Er was een zware strijd in het hart van de oude vrouw. Maar ware liefde tot het kind behield de overhand boven de zelfzuchtige liefde tot haar.

»Alles voor haar,» zeide zij, »alles voor dat lieve meisje! Als de brief gericht is aan iemand in een warmere streek, dan zal hij gaan; al zou het mijn hart breken om hem te verzenden!»

Zij nam hem uit de doos, en hem onder haar schort verbergende, bracht zij hem aan Joel.

»Joel, man, gij kunt lezen,» zeide zij; »zie eens hier!»

en zij vertelde hem waar zij den brief gevonden had en waarom zij dien zoolang verborgen hield.

Joel zette zijn bril op, en las het adres —

»Juffrouw Havercroft, Buitenrust bij Bideford, Devonshire.»

»Dat is een mooie, warme streek,» zeide oude Joel; een van mijn kameraden is daar vandaan; ik weet er alles van.»

Vrouw Grom was bijna teleurgesteld dit te hooren; nu moest zij nog meer te weten komen.

»Open den brief Joel, en zie wie het is,» zeide zij; »wij moeten dat noodig weten.»

Dus opende Joel den brief en las —

Liefste Moeder!

Lily en ik zijn op weg naar u toe, en hopen binnen een paar dagen bij u te zijn. Ik ben zeer ziek en kom naar huis om te sterven. Sedert Johannes weggenomen is, heb ik een moeielijken tijd gehad; ik waschte voor de menschen en ging uit werken. Daar komt het door dat ik al deze maanden niet schreef. Ik durfde het u niet schrijven; ik was zoo bang dat het u bedroeven zou. Moeder, ik heb Jezus liefgekregeu, en Hij heeft mijne zonden vergeven; ik zal spoedig bij Hem zijn. Hopende u spoedig te zien, blijf ik

Uw liefhebbende dochter

EMILIA TURNER.

P. S. Wij verlieten onze vorige woonplaats en gingen naar Northampton, daardoor heb ik in langen tijd geen brief van huis gehad.

»Het is aan Lily's grootmoeder,» zeide vrouw Grom; »nu, Joel, gij moet een brief voor mij schrijven om er mede te verzenden.»

Daarop schreef Joel met veel moeite en veel vergissingen het volgende:

Lieve Juffrouw!

»Ik hoop dat deze u even welvarend vindt als ik thans ben. Uw dochter stierf in deze stad, bijna twee jaar geleden; en een oude juffrouw nam het kind, en een lief kind is ze, en altijd even welkom als ze me komt bezoeken! En vrouw Grom (ik meen de oude juffrouw) maakt een afgod van haar, en heeft haar lief als haar eigen. Maar zij (ik meen het kind) is ziek en mager. En zij (ik meen de oude juffrouw) wil haar wel afstaan als gij haar kunt komen halen naar Devonshire, waar de menschen zeggen dat het warmer is.

Maar als gij haar weer terug wilt zenden als zij beter is — om deze reden dat wij haar niet missen kunnen — dan maakt gij het ons allen naar den zin.

Van uw oprechten vriend

JOEL SMIT.

Adres: den Heer J. Smit, Klimop-hofje, Kattestraat
Ledminster.

Deze koddige brief gaf veel voldoening aan vrouw Grom, aan Joel zelven en aan juffrouw Makaai, die alleen in het geheim was betrokken. De oude vrouw bracht hem zelve naar de post. Zij had een gevoel alsof haar hart zou breken, toen zij den brief in de bus hoorde vallen, want zeker zou spoedig iemand om het kind komen.

Zij dacht er niet aan, wie zou komen en hoe spoedig! —

HOOFDSTUK XI.

DE DERDE SCHAKEL.

Verscheidene dagen gingen voorbij en er kwam geen

antwoord op Joels brief. En elken dag werd Lily zwakker. De dokter, dien Joel gehaald had, om naar het kind te zien, zeide dat hij niets aan haar kon doen; zij moesten haar alles geven, waar zij lust in had, en haar zoo rustig mogelijk houden.

Lily was zeer gelukkig; iedereen was zoo goed voor haar, zeide zij. Albert Jozef kwam zoodra de school uit was, bij haar zijn speeltijd doorbrengen. Juffrouw Makaai liep den heelen dag in en uit, en hielp vrouw Grom met het opmaken van Lily's bed en haalde voor haar alles wat zij noodig had. De bureu vroegen telkens naar hun klein gunstelingetje en zonden haar lekkere schotelletjes, waarvan zij dachten dat zij houden zou; en de arme oude Joel verliet zijn kat om uren achtereen bij haar te zitten.

Het kind sprak niet veel meer; het vermoede haar zoo, zeide zij. Alleen kwam zij dikwijls overeind om de armpjes om den hals van de oude vrouw te slaan, en haar te kussen, en dan zeide zij soms: »Grompje, lieve Grom, gij geeft er wel om, niet waar?"

En de oude vrouw antwoordde dan, terwijl zij hare tranen trachtte terug te dringen: »Ja, mijn meisje, ik geef veel om u, heel, heel veel."

»Maar gij moet ook om Jezus geven, Grom," zeide het kind dan, »want Jezus stierf in onze plaats, weet gij nog wel, lieve Grom?"

En dan was zij vermoeid en ging weder liggen. Zij dachten dikwijls dat zij in slaap was en deden dan alles heel zacht, en fluisterden; maar dan opende zij hare oogen en glimlachte tegen hen, terwijl zij zeide: »Ik slaap niet, Grom; ik dacht aan mijn versje:

O wasch mij Heer, ik bid U,
 Dat ook mijn hart zoo rein,
 Ja witter dan de lelie
 En dan de sneeuw mag zijn."

»Dat is een mooi lied!" zeide Joel eens toen hij bij haar zat.

»Iedereen in den hemel is zoo wit als de lelie,» zeide het kind; de juffrouw heeft het gezegd; maar zij zeide dat wij hier eerst moeten wit gemaakt worden.»

»Gij zijt waarlijk wit genoeg, mijn lief meisje!» zeide de oude man.

»Ja mijn gezicht is wit, maar mijn hart zal Jezus rein maken, want ik heb het Hem gevraagd. En de juffrouw zeide dat Hij het doen zou.»

Toen was zij moede en viel in slaap. Zij sliep zoo lang en rustig dat zij weer hoop kregen. Het was zeker een goed teeken en zij zou verkwikt en beter ontwaken. Men hoorde verscheidene malen, terwijl zij sliep, een stap op de trap en telkens dacht vrouw Grom dat het iemand van Devonshire zijn zou om het kind te halen. Telkens ging zij op de teenen naar de deur, opende die zeer zachtjes en keek naar buiten in de verwachting een vreemd gezicht te zien. Maar het was slechts een der burens, die kwam vragen hoe het ging, of een van de kleine Makaais, die zachtjes naar boven kwam, om aan de deur te luisteren en aan zijne moeder te zeggen als Lily wakker was.

Toen kwam er een andere stap; maar zulk een onhoorbare stap dat de oude vrouw en Joel dien niet hoorden.

Alleen het kind hoorde hem en zij keek op en glimlachte; toen ging zij blijde met Hem, die haar was komen halen.

»Ik zal komen en u tot Mij nemen,» zeide de Heer. En sterker, liefderijker armen dan die van Joel droegen het vermoeide kind naar het tehuis van rust.

De oude vrouw wist niet dat zij heengegaan was en toen Joel het haar zeide, wilde zij het niet gelooven.

»Zij sliep maar en zou spoedig wakker worden,» zeide zij. Maar toen juffrouw Makaai kwam en haar overtuigde dat Joel gelijk had, ging de oude vrouw op een stoel bij het vuur zitten en schudde zich heen en weer in radeloosheid. Zij sprak niet, noch gaf acht op hen, die bij haar waren. Zij deed niets dan zich heen en weer wiegelen en jammeren.

De buren kwamen om het lijkje te zien van het lieve kind, dat zij zoo liefgehad hadden; maar zij sprak in 't geheel niet tot hen, en keek niet eens om als zij binnenkwamen. Eindelijk kwam Albert Jozef en bracht mooie witte lelietjes, die hij op de markt gekocht had, om rondom het hoofdje en op het borstje te leggen. Toen hij dat gedaan had, ging hij naar de oude vrouw, en legde zijn hand op haar arm; maar zij gaf niet het minste teeken dat zij hem zag, of wist dat hij er was. Oude Joel trachtte op allerlei wijs haar wat op te wekken, maar alles tevergeefs.

Zoo zat zij die drie geheele treurige dagen in de gesloten kamer naast het kind. Zij at wat haar gebracht werd, maar zij scheen niet te weten wat zij deed, en keek al dien tijd verwilderd naar hen, die haar bezochten.

Toen naamen zij het lijkje van haar lieveling weg, en nog bleef vrouw Grom zitten, terwijl zij steeds heen en weer wiegelde. Niet voordat alles voorbij was, de buren naar huis waren gegaan en de kleine kamer weder leeg en verlaten was, begon vrouw Grom te spreken; maar slechts om haar oude vreeselijke weeklacht te uiten met zulk een hartverscheurende stem, dat Joel beneden zijne ooren toestopte om het niet te hooren: »Niemand heeft mij lief, niemand! Niemand heeft mij lief, niemand!»

»Zij is wêer gek geworden,» zeiden de buren; »arme oude ziel! Kan niemand iets doen om haar tot zichzelf te brengen?»

Maar schoon zij er urenlang bij de pomp over stonden te praten, kon niemand iets verzinnen om de vrouw te troosten.

»Niemand heeft mij lief, niemand!» jammerde de oude vrouw den ganschen nacht door. »Mijne kat had mij lief en ik heb haar verloren; mijn lieveling had mij lief en ik heb haar ook verloren. Niemand heeft mij lief, niemand!»

De laatste schakels zouden nu spoedig bij de keten gevoegd worden. De levende, liefdevolle Heer, die zoo lang buiten hare gesloten deur had gestaan, had nu zijne hand op de klink gelegd. Hij leidde haar door dezen

duisteren en droevigen weg tot zichzelf en zijne liefde.

Er was groote opschudling in het Klinop-hofje zowat twee dagen na de begrafenis van het kind. Deze werd veroorzaakt door de aankomst van een knap gekleede vrouw van middelbaren leeftijd, die vreemdelinge in de stad was, zooals zij zeide, en den heer Joel Smit moest spreken. Het was de grootmoeder van het kind. Zij was eindelijk gekomen, maar het was te laat om haar kleinkind nog te zien. Juffrouw Makaai nam haar in huis, en verhaalde haar onder vele tranen de droevige geschiedenis. Zij vertelde van haars dochters dood — hoe het kwam dat de oude vrouw de zorg voor het kind op zich genomen had — van hare groote liefde voor haar — hoe de oude vrouw voor haar gewerkt had en zichzelf verloochend om haar te kunnen houden — van haar vreeselijk verdriet nu het kind dood was.

»Zij heeft bijna haar verstand verloren,» zeide juffrouw Makaai; »zij doet niets dan heen en weer wiegelen en telkens zeggen: Niemand heeft mij lief, niemand! Gij zult wel verwonderd zijn dat wij haar het kind toevertrouwd; maar zij was niet krankzinnig, terwijl het hier was; in het minst niet, dat verzeker ik u.»

»God alleen weet hoe dankbaar ik haar ben, dat zij zoo goed is geweest voor het kind van mijne Emilia,» zeide de arme grootmoeder, haar oogen afdrogende. »Maar waarom kreeg ik dezen brief niet vroeger?» vroeg zij, terwijl zij den brief van hare dochter uit den zak haalde en op den datum wees. »Ik dacht dat Emilia mij vergeten had; ik schreef haar telkens weder en kreeg geen antwoord.»

»Wel juffrouw,» zeide Joel, die binnengekomen was, terwijl zij spraken, »ik zal u vertellen hoe het kwam dat gij dien niet kreeg. Die oude ziel, van wie gij spreekt — zij, die voor dat dierbare kind zorgde — vond dezen brief. Maar zij vond hem niet voordat zij het kind had liefgekreken. En zij had een gevoel alsof haar hart zou breken als zij haar moest verliezen; en daar zij niet veel geleerd had, begrijpt gij dat zij hem niet kon lezen; ook wist zij

niet voor wie hij was. Zoo begrijpt gij, verborg zij hem zoo goed mogelijk, en niemand van ons zag er ooit iets van. Juist zoo is het gebeurd," zeide oude Joel, »en ik zal niet zeggen dat het goed van vrouw Grom was; juist het tegendeel. Maar de liefde tot het kind bracht er haar toe; en ik zal het als een groote gunst beschouwen, als gij er in hare tegenwoordige omstandigheden niet van spreekt."

»Neen, waarlijk niet, ik zal er geen woord van zeggen," zeide de arme grootmoeder. »Ik zal haar alleen danken, omdat zij zoo goed voor het kind is geweest. Ik zou wel vroeger gekomen zijn, maar de treurige tijding omtrent mijne Emilia bracht mij zoo van streek en het is ook een lange reis. Maar ik ga nu naar juffrouw... Hoe heet zij? Ik geloof niet dat ik haar eigenlijken naam hoorde."

»Hoe is haar naam toch, juffrouw Makaai," vroeg Joel, zich tot haar wendende.

»Waarlijk ik weet het niet," zeide zij. »Ik verzeker u dat ik het niet weet. Gij moet weten dat de kinderen uit het hofje, langen tijd geleden, haar den naam van »oude vrouw Grom" gaven, en zoo zijn wij haar altijd blijven noemen — niet omdat zij nu nog grommig is, die arme oude ziel, noen volstrekt niet! Als gij maar zoo vriendelijk wilt zijn haar Grom te noemen, juffrouw, dat zal haar het best bevallen; zóo noemde haar het kind. Het was altijd: Grom, lieve Grom. Is het niet alsof gij haar lief stemmetje hoort, Joel?"

»Ja," zeide Joel met een zucht, terwijl hij zijne oogen met de mouw van zijn jas afveegde, toen hij het huis verliet om juffrouw Havercroft den weg naar vrouw Groms kamer te wijzen, »zij was een dierbaar kind, dat zeg ik, en zij was altijd even welkom!"

HOOFDSTUK XII.

DE KETEN VOLTOOID.

Vrouw Grom zat in hare verlaten kamer, zichzelf heen

en weer schuddende en altijd weer denzelfden klaagtoon uitende: »Niemand heeft mij lief, niemand! Niemand heeft mij lief, niemand!»

Zij hoorde voetstappen op de trap; maar zij gaf er geen acht op. Het was zeker juffrouw Makaai, dacht zij, die haar een kopje thee kwam brengen.

Zij hoorde aan de deur kloppen, maar nog bewoog zij zich niet. Het was misschien juffrouw Perkins, of iemand van de bureu; die kwam om met haar te praten, zeide zij tot zichzelf, en zij had volstrekt geen lust om met iemand van hen te praten. Niemand wist toch wat haar lieveling voor haar geweest was, noch hoe vreeselijk ongelukkig zij was zonder haar. Toen werd de deur geopend en voetstappen klonken op den vloer, maar nog wilde zij niet omkijken en haar gelaat in hare handen verbergende, wiegelde zij zich weder en uitte denzelfden treurigen klaagtoon:

»Niemand heeft mij lief, niemand! Niemand heeft mij lief, niemand!»

Toen voelde zij eene hand op haar schouder en hoorde eene stem dicht bij haar oor.

»Gij moet dat niet zeggen,» zeide de stem; »gij moet dat nooit weer zeggen, het is niet waar!»

Wat was er in die stem, dat haar aan haar klein meisje herinnerde? Vrouw Grom schrikte en keek om. Het was geen kindergelaat dat zij zag, maar dat van eene vrouw van middelbaren leeftijd, wier haar begon te grijzen en wier oogen vol tranen stonden. En toch was er ook iets in het gelaat, dat haar aan haar lieveling herinnerde.

»Zijt gij haar grootmoeder?» vroeg zij.

»Ja,» zeide de bezoeker, »ik ben Lily's grootmoeder en ben gekomen om u te danken voor alles, wat gij voor haar gedaan hebt. Ik wilde u zoo graag zeggen hoe dankbaar ik u ben, en hoe ik God bid om er u voor te zegenen.»

Vrouw Grom hield op met wiegelen en liet toe dat juffrouw Havercroft hare hand nam en die teeder tusschen de hare hield.

»Wij hebben beiden verdriet gehad,» begon Lily's groot-

moeder, terwijl hare tranen op de hand der oude vrouw vielen.

»Verdriet — verdriet — verdriet,” viel vrouw Grom haar in de rede, die hare hand terugtrok en weer begon zich heen en weer te schudden, »verdriet — verdriet — verdriet — de wereld is vol verdriet; ik heb niets dan verdriet gehad! Ik heb allen verloren — allen om wie ik ooit gaf. Niemand heeft mij lief, niemand! Niemand heeft mij lief, niemand!”

»Gij moet dat niet zeggen,” zeide juffrouw Havercroft op een vasten, beslisten toon, »houd op, Grom, houd op! Het is niet waar, en gij moet nooit een leugen vertellen.”

»Het is wel waar,” zeide de oude vrouw, bijna verstoord; »niemand heeft mij lief, niemand!”

»Stil, lieve,” zeide Lily's grootmoeder op een geruststellenden toon, alsof zij tot een kind sprak, — stil! lieve — wees bedaard! Wilt gij een oogenblik naar mij luisteren, Grom? Lily zou zoo graag willen dat gij luisterdet; zou zij niet? Lily zou zeggen: Grom, lieve Grom, houd een oogenblik stil — als het u belieft houd een oogenblik stil en luister naar mijn grootmoedertje!”

De stem herinnerde haar zoo aan die van het kind, dat zij eensklaps tot kalute kwan; zij sprak noch bewoog zich meer, de handen van juffrouw Havercroft stevig met de hare omvattende, wachtte zij om te hooren wat zij had te zeggen.

»Ik wilde dat gij nooit meer zeidet: Niemand heeft mij lief, Grom. Omdat het een leugen is, lieve Grom, het is niet waar. Ik weet dat iemand u nog veel meer lief heeft dan onze lieveling het deed. Waarlijk dat doet Hij, Grom, en zij zou het u ook zeggen als zij hier was. De lieve Heiland heeft u lief, Grom. Hij kwam van den hemel, omdat Hij u liefheeft, en Hij stierf voor u aan het kruis. Denk daar eens over, Grom!”

Toen zeide de oude vrouw: »Ja, dat is het juist wat zij zeide toen zij stervende was; Grom, lieve Grom, gij geeft er wel om, niet waar? zeide zij, want Jezus stierf in onze plaats.”

»Zeide zij dat?» vroeg hare grootmoeder, terwijl zij hare oogen weder afveegde. »Lieve Grom, kunt gij niet geloovent dat Hij u liefheeft?»

»Heeft Hij mij waarlijk lief?» herhaalde de oude vrouw langzaam.

»Ja, waarlijk,» zeide Lily's grootmoeder, »en Hij verlangt dat gij Hem liefhebt. Altijd sinds gij een klein kind waart heeft Hij u gadegeslagen, en gewacht dat gij Hem lief zoudt krijgen, en nog is Hij wachtende.»

»Hoe weet gij dat Hij mij liefheeft?» vroeg de oude vrouw. »Wie vertelde het u?»

»Hij zelf zeide het mij, Grom,» antwoordde juffrouw Havercroft.

»Zeide Hij zelf het — hoe dan?»

»In den bijbel, Grom — het is een brief van Hem, weet gij.»

»En is het waarlijk waar?» vroeg de oude vrouw, haar strak aanziende.

»O Grom, kon ik u maar doen gevoelen hoe waar het is!» zeide Lily's grootmoeder, met tranen in de oogen.

»En stierf Hij in mijne plaats?» hernam de oude vrouw; »mijn lieveling zeide het.»

»Ja, in uwe plaats, Grom. Gij zoudt nooit naar den hemel hebben kunnen gaan, nooit naar dat heerlijke land, waar onze lieveling nu is, met uwe zonden, Grom.»

»Ja, dat zeide zij ook,» zeide de oude vrouw. »Adam en Eva waren zondig, en al hunne kinderen waren zondig, en gij en ik zijn ook zondig, Grom, zeide zij; en God zou ons niet in den hemel willen hebben, zooals wij nu zijn, Grom.»

»Neen; God zou ons buitengesloten hebben, u en mij ook, Grom,» zeide juffrouw Havercroft. »Omdat Hij heilig is, en Hij kan niets onreins in den hemel dulden, en Hij zou genoodzaakt geweest zijn ons te straffen. Maar toen heeft Hij, de Heer zelf, weet gij, Grom, onze straf gedragen; en nu kunnen wij, als wij Hem vragen onze Verlosser te zijn, ingaan door de poorten in de gouden stad.»

»Zij zeide gewoonlijk een lief gebedje op,» hernam de

oude vrouw, »en zij liet het mij ook nazeggen. Zij zeide het telkens weder op —

O wasch mij, Heer, ik bid U,
 Dat ook mijn hart zoo rein,
 Ja witter dan de lelie
 En dan de sneeuw mag zijn.

Zend uwen dauw van boven,
 Uw Heilgen Geest, o Heer,
 Dat Hij mij daaglijks sterke
 En rein'ge telkens weer.

Dat waren bijna de laatste woorden, die zij zeide.”

»Laat ons het nu ook opzeggen, lieve Grom, gij en ik,” zeide Lily's grootmoeder. »De lieve Heiland is nu in deze kamer, Grom; denk daaraan.”

»Hier in mijne kamer?” vroeg de oude vrouw, twijfelachtig.

»Ja, dat is Hij, wachtende op u om tot Hem te komen, Grom. Hij ziet u, ofschoon gij Hem niet ziet. Laat ons Hem zeggen, dat gij Hem lief wilt hebben.”

Zoo knielden zij samen neder in de eens zoo donkere en eenzame kamer. Maar het was er nu niet donker meer, want de Zon der gerechtigheid zelf was daar, schijnende in vrouw Groms ziel; en het was er niet meer eenzaam, want zijn onveranderlijke, oneindige liefde begon haar arm, bedroefd oud hart te vervullen.

»Lieve Heer,” zeide Lily's grootmoeder, »Grom dankt u dat Gij in hare plaats zijt gestorven. Zij dankt U voor uwe liefde en daarvoor, dat Gij zoo geduldig op haar gewacht hebt. Lieve Heer, red haar nu; schijn nu in haar hart; maak haar nu gelukkig in uwe liefde; en laat haar nooit meer zeggen dat niemand haar liefheeft. Heer, wij weten dat Gij haar liefhebt; help haar om U weder lief te hebben, om uws heiligen Naams wil. Amen.”

Toen voegde vrouw Grom er met een bevende stem bij

O wasch mij, Heer, ik bid U,
 Dat ook mijn hart zoo rein,
 Ja witter dan de lelie
 En dan de sneeuw mag zijn.

Zend uwen dauw van boven,
 Uw Heiligen Geest, o Heer,
 Dat Hij mij daaglijks sterke
 En rein'ge telkens weer.

HOOFDSTUK XIII.

IEDEREEN HEEFT MIJ LIEF.

De groote kerkklok sloeg acht, op dezelfde plechtige en bedaarde wijs, waarop zij dien morgen, nu zoolang geleden, geslagen had, toen vrouw Grom haar vuur aanmaakte en het verlaten katje buiten hare deur zat te miauwen.

De groote kerkklok sloeg acht, en vrouw Grom telde de slagen, terwijl zij op haar stoel bij het vuur zat, juist zooals zij op dien anderen morgen, zoolang geleden, gedaan had.

»Een — twee — drie — vier — vijf — zes — zeven — acht!» telde de oude vrouw. En de stem van de klok bracht haar aan het denken.

Zij zou hare stem niet dikwijls meer hooren; want het was de laatste dag, dien zij in haar oude kamer zou doorbrengen, die kamer, waarin zij zoovele jaren gewoond had en van welke zij gemeend had dat haar het hart zou breken, als zij die moest verlaten.

Hoeveel was er niet in die kleine kamer gebeurd; vrouw Grom kon haar niet zonder hartzeer verlaten. Daar was het mooie behangsel met de heeren en dames, die op de jacht gingen, waarin haar kleine meisje zoo dikwijls schik gehad had.

Daar was de stoel van Lily en de vensterbank, waar zij opgeklimmen was, en de plank, waarop zij het mooie kopje en schoteltje bewaard had, dat juffrouw Makaai haar met Kerstmis gegeven had. Dan was daar de klok op den schoorsteenmantel, steeds tikkende, zooals op dien oudejaarsavond, toen zij telkens dezelfde woorden in vrouw Groms ooren deed klinken:

»Hij zeide — ik was — een ska-re-let.»

Zij ging al deze welbekende dingen verlaten, en juffrouw Makaai zou ze op eene verkooping doen, als zij vertrokken was. Zij kon ze niet zonder tranen verlaten, en zou de herinnering er aan meênemen, waarheen zij ook ging. Zij zou dikwijls die kleine kamer vóór zich zien, met de zonnestralen door het venster schijnende, terwijl zij de prentjes op den muur, het verschoten ledekantbehangsels en het mooie haar van het kleine meisje, als zij op het bankje aan haar voeten zat, verlichtten.

Dit was de laatste dag in haar oude huis, en zij moest nog eens over alles nadenken voordat zij wegging. Al de vroegere vreugdelooze dagen, die zij er doorgebracht had, kwamen in haar geest terug, toen zij er trotsch op was te zeggen, dat zij niemand liefhad en dat niemand haar liefhad. Hoe ongelukkig was zij geweest en hoe dwaas! Zij zag het nu alles in.

En toen herinnerde zij zich den dag, toen zij voor 't eerst begonnen had lief te hebben; den dag, waarop dat arme katje aan hare deur was gekomen. Zij herinnerde zich hoe vreemd het haar geweest was, iets te hebben om voor te zorgen, en hoe het nog wonderlijker geschenen had, toen het beestje wat om haar gaf. En toen was de kat verdwenen en zij was weder onbemind achtergelaten.

Maar daarna was haar lieveling gekomen. Vrouw Grom bedekte haar gelaat met hare handen, toen zij daaraan dacht, en aan den gelukkigen tijd, die daarop volgde. En toen had God het lieve kind weggenomen, en weder was zij alleen overgebleven, en zooals zij dacht, onbemind.

Maar nu was de Heer zelf gekomen, de levende, liefdevolle Heiland, en had haar donker hart door den zonnenschijn van

zijne liefde verhelderd. Hoe wonderlijk was het! Het scheen de oude vrouw haast te heerlijk toe, om waar te zijn!

En deze liefde zou haar nooit verlaten. Lily's grootmoeder had den vorigen avond een vers voor haar gelezen over die liefde. Zij kon zich de woorden niet goed herinneren, maar wel de beteekenis. Er stond in, dat niemand haar van de liefde van Christus kon scheiden, noch dood, noch leven, noch iets anders. En vrouw Grom had Hem nu lief met haar geheele hart; zij kon nu niet anders. Was Hij niet in hare plaats gestorven? Was de straf niet op Hem geweest, opdat zij vrij zou zijn? Had Hij niet aan het vreeselijk kruis gehangen, opdat zij zou binnengaan, door de gouden poort, in de stad, waarnaar het lieve kind haar voorgegaan was?

En wat zou zij nu doen om hare liefde tot Hem te toonen? Dat was de vraag. Die éene groote gedachte vervulde nu haar hart. Hij had zooveel gedaan om zijne liefde tot haar te toonen; hoe zou zij de hare wederkeerig bewijzen?

God zij gedankt, dat Hij haar daartoe een goede gelegenheid zou aanwijzen. Zij zou met de grootmoeder van het kleine meisje naar Devonshire gaan, naar die warme streek, waarheen zij zoo gaarne haar kwijnende Lily gezonden had; en juffrouw Havercroft had haar verteld dat daar veel voor haar te doen was, voor den Heer.

Lily's grootmoeder was eene bijbelvrouw, die veel onder de arme moeders in de wijk, waarin zij woonde, arbeidde, trachtende haar op allerlei wijs tot den Heiland te brengen en den weg ten hemel te bewandelen. Zij woonde alleen, want haar echtgenoot was sinds vele jaren dood, en al hare kinderen getrouwd; en zij had de oude vrouw gevraagd om met haar terug te gaan en haar overige levensdagen bij haar door te brengen.

»Gij zult van het Klimop-hofje naar het Klimop-huisje gaan,» had zij gezegd, »en dus zal het niet zoo vreemd voor u zijn. Maar wij hebben daar wezenlijke klimop, die tot aan den schoorsteen opklimt en een zachte, frissche wind blaast om ons heen; het zal u goed doen, lieve Grom. En gij zult op mijn huis passen, en alles gezellig en netjes voor mij ma-

ken als ik vermoeid van het werk thuis kom; ook kunt gij mij helpen om zieken te bezoeken en de arme vermoeide moeders op te beuren; en de lieve kindertjes, die geene moeder meer hebben, zult gij ook liefhebben en helpen, uit liefde tot onzen Heiland en ons klein meisje; zoudt gij dat niet willen, Grom?"

En de oude vrouw had geantwoord met tranen in de oogen: »God en gij zijn al te goed voor mij, juffrouw Havercroft!"

Niemand in het Klimop-hofje had op vrouw Grom gelet, den eersten dag dat zij er kwam wonen. Niemand had gevraagd wie zij was, waar zij vandaan was, of waarom zij kwam. Maar het was geheel anders op den dag toen zij wegging.

Ofschoon het zeer vroeg in den morgen was toen de oude vrouw vertrok, was ieder op, om haar te zien heengaan en om haar een vriendelijk woord tot afscheid te zeggen. Iedereen in het hofje kende haar nu, en zij wisten waarheen zij vertrok, en waarom zij ging, en allen wenschten haar een goede reis en daarna een gelukkig tehuis toe.

Zelfs de kinderen moesten een kus van vrouw Grom hebben, voordat zij vertrok. Allen hadden zóoveel te zeggen en zoovelen wilden haar nog de hand drukken, dat zij zeker telaar voor den trein zou zijn gekomen, als juffrouw Havercroft, die de laatste dagen bij juffrouw Perkins had doorgebracht, niet in het hofje was verschenen en haar meêgenomen had naar het rijtuig, dat daar buiten stond te wachten.

Maar dat was nog niet eens het laatste, wat vrouw Grom van de bewoners van het Klimop-hofje zag, want oude Joel, juffrouw Makaai en Albert Jozef snelden naar het station, en waren op het perron om nog eens goeden dag te zeggen, en met hunne zakdoeken te wuiven totdat zij uit het gezicht was.

»Wel, wel, iedereen schijnt mij nu lief te hebben!" zeide vrouw Grom, met tranen in de oogen, toen de trein wegging.

I N H O U D.

	Bladz.
HOOFDSTUK I. De woning van de oude vrouw Grom.	3
» II. De eerste schakel.	7
» III. Een verlies.	11
» IV. De tweede schakel	15
» V. De witte lelie.	19
» VI. De geheimzinnige brief.	24
» VII. Alles voor het kind.	28
» VIII. De schoone tuin	32
» IX. Vrouw Grom geeft er niet om	37
» X. De brief van ouden Joel	41
» XI. De derde schakel.	46
» XII. De keten voltooid	51
» XIII. Iedereen heeft mij lief	56

Druk v. J. Bouman Amsterdam